

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Pija Prelogar

Udeležba pripadnic oboroženih sil na mirovnih operacijah

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Pija Prelogar

Mentorica: doc. dr. Janja Vuga

Udeležba pripadnic oboroženih sil na mirovnih operacijah

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

ZAHVALA

Največja zahvala gre mojemu sinku Ažbetu, kateri nas je s svojim prihodom neizmerno osrečil in ki me vsakodnevno polni z energijo in zagonom, in Roku, ki me je spremljal skozi celoten študij ter me bodril, podpiral in zaupal vame. Hvala vama, moja srčka!

Rada bi se zahvalila staršem za vse potrpljenje in podporo, včasih pa tudi potrebno kritiko, ki mi je vedno dala nov zagon pri šolanju. Brez vaju mi ne bi uspelo!

Hvala tudi sestri Sari za njen vzor in dragocene življenjske nasvete, ter njeni čudoviti družini za vsakršno pomoč! Hvala tudi družini Lah za vso njihovo podporo. Hvaležna sem tudi Blanki Groboljšek, ki mi je v ključnih trenutkih pisanja priskočila na pomoč.

Na koncu bi se rada zahvalila še svoji mentorici doc. dr. Janji Vuga, ki me je vzela pod svoje okrilje, me vodila in mi nudila pomoč ter strokovne nasvete pri pisanju diplomskega dela.

Udeležba pripadnic oboroženih sil v mirovnih operacijah

Resolucija Varnostnega sveta ZN 1325 je leta 2000 izrazila potrebo po integraciji večjega števila žensk na vse položaje v družbi in na mirovnih operacijah. Zaradi spremenjenih nalog in narave mirovnih operacij so ženske tam vse bolj zaželeni. Še vedno je sicer v javnosti aktualna razprava o primernosti ženske za sodelovanje na mirovnih operacijah, vendar pripadnice vsak dan znova dokazujejo, da so za to delo primerne, usposobljene ter da ga opravljajo nadvse uspešno.

Diplomsko delo želi predstaviti argumente za in proti vključevanju žensk v mirovni operacijah in dejavnike, ki nanj vplivajo. Pomemben del predstavlja analiza Slovenske vojske in njene statistike na področju vključevanja žensk v oborožene sile in na mirovne operacije. Delo dopolnjuje še raziskava avtorice o pripadnicah Slovenske vojske, saj je intervjuvala tri pripadnice SV, ki so se v preteklosti udeležile več mirovni operacij.

Rezultati analize kažejo, da so zaradi spremenjene narave mirovni operacij, pripadnice na njih ravno tako uspešne kot moški, hkrati pa ne poročajo o neenakopravnosti, šikaniranju ali odklonilnem odnosu do žensk. Poudarjajo pa pomen profesionalnosti in razumevanja ustroja oboroženih sil, ki sta nujna za uspešno sodelovanje med spoloma.

Ključne besede: mirovne operacije, oborožene sile, integracija načela enakosti spolov, pripadnice oboroženih sil.

The participation of female members of the armed forces in peace operations

The resolution of UNSC 1325 has expressed the need of integration of more women onto all positions in society and in peace operations (PO). Due to the changes in the nature of peace operations women are there now more desirable. Although there is still a debate going on in public about the suitability of women for PO, female members prove that they are suitable for this job, trained enough and very successful.

The study aims to present the arguments for and against the inclusion of women in the PO and the factors affecting this. The important part is the analysis of the Slovenian AF and its statistics in the field of women's inclusion in the AF and PO. The work is complemented by the authors own survey on female members of the Slovenian Armed Forces (SAF). Three members of the SAF, which participated in several PO, were interviewed.

The analysis result shows that female members of SAF are as successful as men and they do not report about discrimination, harassment or adverse attitude towards female members. Yet, they emphasize the importance of professionalism and understanding the structure of the AF, which is essential for the successful cooperation between the sexes.

Keywords: peacekeeping operations, armed forces, gender mainstreaming, female members of the armed forces.

KAZALO

SEZNAM KRATIC.....	7
1 UVOD	8
2 METODOLOŠKI OKVIR	9
2.1 Cilj in pomen diplomskega dela.....	9
2.2 Raziskovalna vprašanja	9
2.3 Uporabljena metodologija	9
2.4 Struktura diplomskega dela.....	10
2.5 Opredelitev temeljnih pojmov.....	10
2.5.1 Mirovne operacije	10
2.5.2 Integracija načela enakosti spolov – Gender mainstreaming	11
3 RESOLUCIJE VARNOSTNEGA SVETA ZDRUŽENIH NARODOV.....	11
4 PRIPADNICE OBOROŽENIH SIL NA MIROVNIH OPERACIJAH OZN	12
4.1 Direktiva OZN o enakosti spolov na mirovni operacijah OZN	13
4.2 Statistika OZN.....	14
5 SPOLNA (NE)REPREZENTATIVNOST IN DEJAVNIKI, KI OMEJUJEJO SODELOVANJE PRIPADNIC OBOROŽENIH SIL NA MIROVNIH OPERACIJAH.....	15
5.1 Tradicija, kultura in spolne vloge.....	15
5.2 Stroški.....	16
5.3 Fizične značilnosti žensk.....	17
5.4 Psihične značilnosti žensk.....	17
5.5 Zdravstvene težave žensk.....	18
5.6 Starševstvo in družinsko življenje.....	18
5.7 Odnosi med spoloma in spolno nadlegovanje.....	20
5.8 Morala, kohezija in učinkovitost vojaških enot	21
5.9 Sodelovanje žensk na bojnih nalogah	22
5.10 Funkcionalna in položajna diferenciacija in diskriminacija.....	22
6 ARGUMENTI PROTI VKLJUČEVANJU ŽENSK NA MIROVNE OPERACIJE	23
7 PROBLEMI S KATERIMI SE PRIPADNICE OBOROŽENIH SIL NA MIROVNIH OPERACIJAH SREČUJEJO	25
7.1 Funkcionalna izključitev	25
7.2 Psihična izključitev	26
7.3 Spolna izključitev	27

8 ARGUMENTI ZA VKLJUČEVANJE ŽENSK NA MIROVNE OPERACIJE.....	28
9 RAZMERJA MED ŽENSKAMI NA MIROVNIH OPERACIJAH.....	33
10 PRIPADNICE SLOVENSKE VOJSKE NA MIROVNIH OPERACIJAH	34
10.1 Izkušnje pripadnic Slovenske vojske na mirovnih operacijah	37
10.1.1 Tradicija in kultura	37
10.1.2 Družinsko življenje	38
10.1.3 Priprave na mirovne operacije.....	39
10.1.4 Odzivi moških kolegov	40
10.1.4 Spolno nadlegovanje	42
10.1.5 Odzivi lokalnega prebivalstva.....	42
10.1.6 Prosti čas	43
10.1.7 Odnosi med pripadnicami	43
10.1.8 Dejavniki, ki omejujejo/spodbujajo večjo prisotnost žensk na mirovnih operacijah	44
10.2 Ugotovitve.....	44
11 SKLEP.....	47
12 LITERATURA.....	49

SEZNAM KRATIC

EC	– European Commission/Evropska komisija
EU	– Evropska unija
EUFOR Althea	– European Union mission in Bosnia and Herzegovina/misija
EU v BiH	
EUFOR TChad/CAR	– European Union mission in Chad and the Central African Republic/ misija EU v Čadu in Srednjeafriški republiki
ISAF	– International security assistance Force/ mirovna operacija v Afganistanu
KFOR	– Kosovo Force/mirovna operacija na Kosovu
MO	– mirovna operacija (angl. PO - peace operation)
NATO	– North Atlantic Treaty Organization/Organizacija severnoatlantskega sporazuma
NCGP	– NATO Committee on Gender Perspectives/NATO odbor za spolne perspektive
NTM-I	– The NATO Training Mission-Iraq/NATO mirovna operacija v Iraku
OF	– Officer ranks – častniški čini Nata
OZN	– Organizacija združenih narodov
RVSZN	– Resolucija varnostnega sveta Združenih narodov
SFOR	– Stabilization Force in Bosnia and Herzegovina
SV	– Slovenska vojska (angl. SAF – Slovenian Armed Forces)
UNFICYP	– United Nations Peacekeeping Force in Cyprus/mirovna operacija OZN na Cipru
UNIFIL	– United Nations Interim Force in Lebanon/mirovna operacija OZN v Libanonu

1 UVOD

Časi, ko je ženska lahko v vojni sodelovala, le, če je izgledala kot moški oziroma je bila preoblečena v moškega, so davno mimo. Ženske so prisotne na trgu dela, ob tem pa še vedno prevzemajo večji del vzgojno-gospodinskih opravil, kar jih postavlja v težaven položaj usklajevanja med delom in družino/zasebnim življenjem. Vedno več žensk si na svojem delovnem mestu ustvari uspešno kariero, vse več pa je tudi žensk, ki se odločijo opravljati tradicionalno moške poklice (policija, oborožene sile, gasilci, varnostna podjetja, informacijska tehnologija, tehnični poklici in navsezadnje tudi v politiki). Pri delu v varnostnem sektorju pa obstaja nevarnost smrti oziroma situacije, ko je posameznik prisiljen življenje komu tudi vzeti. Na tem področju je še danes v večini zahodnih kultur splošno sprejeto, da tisti, ki življenje podari, le-tega ne bi smel vzeti (DeGroot 2001, 26). Tako je v javnosti še vedno aktualna razprava o sprejemljivosti potencialne izgube življenja ženske/matere v boju. Black (2001, 9–10) postavi celo eno izmed radikalnejših tez, in sicer predpostavlja, da bodo OS z večjim številom žensk manj pogosto uporabljene v boju. V tem kontekstu Joganova (2001, 79) izrazi upanje, da bo feminizacija oboroženih sil (v nadaljevanju OS) vodila v redukcijo uporabe nasilja kot sredstva za reševanje sporov.

Integracija žensk v OS se je pričela v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Takrat so se zagovorniki soočali z dvema težavama: s splošnim prepričanjem, da se ženska ne bi smela boriti, ter z vprašanjem, ali se ženska sploh zna bojevati (DeGroot 2001, 32). Od začetkov prikritega vključevanja žensk v OS (npr. Ivane Orleanske) pa do danes so ženske že dokazale svoj pogum. Zato so jih OS večine držav že sprejele medse. S pojavom mirovnih operacij (v nadaljevanju MO) pa se je zopet pojavilo vprašanje, ali naj ženske sodelujejo v enaki meri kot v OS, ali naj sploh ne sodelujejo.

Sprejetje deklaracije Varnostnega sveta Združenih narodov 1325 leta 2000 predstavlja pomemben korak nasproti enakosti spolov. Prvič v zgodovini se je zgodilo, da se je vprašanje žensk obravnavalo na seji Varnostnega sveta. Prvič je bil ženskam priznan prispevek k miru in varnosti v svetu ter pozitiven vpliv na MO. Prepoznana je bila pomembna vloga žensk v reševanju konfliktov ter izražena skrb za ženske in otroke kot največje žrtve v oboroženih konfliktih. Resolucije, ki so ji sledile (1820, 1888, 1889) pa so vlogo žensk le še utrdile in ji dale še pomembnejši pridih.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Cilj in pomen diplomskega dela

Cilj diplomskega dela je razčlenitev in preučevanje udeležbe pripadnic OS na MO. Tema me je pritegnila, ker o njej nisem veliko slišala in ker civilisti še vedno nis(m)o vajeni žensk v uniformi. V diplomskem delu želim strniti nekatere teze, ki opredeljujejo ženske na mirovnih operacijah: od dejavnikov ki vključevanje spodbujajo, do problemov, ki to vključevanje zavirajo. Skušala bom strniti pozitivne in negativne učinke, ki jih vključevanje pripadnic OS na MO prinaša. Zanimala pa me bo tudi statistika pripadnic Slovenske vojske (v nadaljevanju SV) v MO in njihove osebne izkušnje. S svojim raziskovanjem bom poskušala soočiti argumente za in proti vključevanju pripadnic OS v MO drugih avtorjev in svoje lastne ugotovitve.

2.2 Raziskovalna vprašanja

Katere so razlike med moškim in žensko, ki privedejo do različnih odzivanj na MO? Kateri so argumenti za in proti vključevanju pripadnic OS na MO in kateri dejavniki vključevanje spodbujajo oziroma ga zavirajo?

Kakšen je delež pripadnic SV na MO, ali se skozi leta spreminja in ali je primerljiv z deležem v SV? S kakšnimi problemi se srečujejo pripadnice OS na MO? Kaj jih ovira pri delu na MO, ali se srečujejo z dejavniki in argumenti proti vključevanju pripadnic OS na MO in kako se z njimi spopadajo?

2.3 Uporabljena metodologija

Z metodo zbiranja relevantnih podatkov sem pregledala in prebrala literaturo, ki mi je bila na voljo ter izluščila vsebinsko najbolj relevantne vire. Uporabila sem tako literaturo v elektronski kot tudi v tiskani obliki. Nadalje sem uporabila opisno in primerjalno metodo, pri čemer sem sistematično analizirala primarne in sekundarne vire. Z namenom empiričnega preverjanja teoretičnih predpostavk pa sem uporabila tudi kvalitativno metodo strukturiranega intervjuja s tremi pripadnicami SV.

2.4 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo je sestavljeno iz treh vsebinskih sklopov. Prvi sklop predstavljata uvod in metodološki okvir diplomskega dela, v njem pa so pojasnjena raziskovalna vprašanja, cilji diplomskega dela ter opredeljena dva osrednja pojma – MO in integracija načela enakosti spolov. Drugi sklop predstavlja jedro diplomskega dela, in sicer teoretični in empirični del, pri čemer je sklop razčlenjen na različna poglavja in podpoglavja. Tretji del sestavljata sklep in literatura, uporabljena v pričujočem delu.

2.5 Opredelitev temeljnih pojmov

2.5.1 Mirovne operacije

Izraz mirovne operacije je opisala Jelušičeva, ki pravi (2005, 12), da izraz mirovne operacije »v najširšem pomenu besede razumemo kot vse oblike vojaških in nevojaških aktivnosti, ki potekajo v kontekstu političnih in diplomatskih prizadevanj za vzpostavitev in ohranjanje mednarodnega miru. /.../ so sredstvo zunanje politike, razmahnile so se po 2. svetovni vojni, nov pomen in zagon pa so dobile po koncu hladne vojne.« V Sloveniji smo sicer dolga leta uporabljali izraz operacije za ohranjanje miru, vendar danes vsebinsko razlikujemo več vrst operacij (za ustvarjanje miru, preventivno diplomacijo, graditev miru, vsiljevanje miru, podporo miru), zato izraz ni več ustrezen (Jelušič 2005, 13).

Za mirovne operacije je značilno da imajo mednarodni mandat, da potekajo zaradi ohranitve statusa quo ali prehoda v drugo obliko politične skupnosti, da niso namenjene osvajanju ali osvojitvi ozemlja, ter da potekajo v dobro lokalnega prebivalstva. Pomembno je še, da jih izvajajo mednarodne ali regionalne organizacije, lahko tudi koalicije držav ter da jih izvaja osebje oziroma sile iz več različnih držav. Povzročile naj bi tudi čim manj škode (Jelušič 2005, 14).

Formalno sicer mirovne operacije v Ustanovni listini Združenih narodov niso opredeljene, vendar se jih uvršča med šesto poglavje, katerega člani govorijo o mirnem reševanju sporov ter sedmo poglavje, ki govori o vsiljevanju miru (Grošelj 2007). Jelušičeva še piše (2005, 16), da se zato govori o poglavju »šest in pol«.

Grizold (v Grošelj 2007, 15) meni, da so mirovne operacije »kompromis med sredstvi za mirno reševanje sporov in mehanizmi vojaškega posredovanja, operacionaliziranimi z mandatom mirovnih sil OZN.«

2.5.2 Integracija načela enakosti spolov – Gender mainstreaming

Vključevanje vidika enakosti spolov je proces ocenjevanja posledic načrtovanih ukrepov na za ženske in moške na vseh področjih in ravneh, vključno z zakonodajo in politiko. Gre za strategijo izenačevanja spolov ter uporabo moških in ženskih pomislekov in izkušenj kot notranje dimenzije oblikovanja, izvajanja, spremljanja in vrednotenja politik in programov na vseh političnih, gospodarskih ter družbenih področjih. Ženske in moški morajo imeti enake koristi, neenakost se ne sme nadaljevati (OZN 2006).

Koncept enakosti med spoloma je bil definiran leta 1997 v ekonomskem in socialnem svetu Organizacije združenih narodov (v nadaljevanju OZN). Vključevanje sega na področje sprejemanja zakonodaje, oblikovanja politik in druga družbena področja. Torej ne gre za poskus ustvarjanja enakosti žensk med moškimi, temveč je potrebno spremeniti okolje ter dati obema spoloma enake možnosti, odgovornosti in pravice.

Evropska komisija podaja svojo definicijo integracije načela enakosti spolov, saj meni, da je to integracija enakosti spolov v vse faze političnih procesov (načrtovanja, izvajanja, opazovanja in ocenjevanja) z namenom promoviranja enakosti med ženskami in moškimi. Pomeni presojanje vpliva politik na življenje in položaj žensk in moških ter prevzemanje odgovornosti za morebitno ponovno preučevanje teh politik (Gya 2007).

3 RESOLUCIJE VARNOSTNEGA SVETA ZDRUŽENIH NARODOV

Resolucija 1325 (OZN 2000):

/.../ Potrjuje pomembno vlogo žensk pri preprečevanju in reševanju konfliktov ter izgradnji miru in poudarja pomembnost njihovega enakopravnega sodelovanja in celostnega vključevanja pri vseh prizadevanjih za ohranitev in spodbujanje miru in varnosti ter potrebo po povečanju njihove vloge pri sprejemanju odločitev, povezanih s preprečevanjem in reševanjem konfliktov, /.../ prepoznava nujno potrebo po vključitvi vidika spolov v operacije ohranjanja miru in se v tej zvezi sklicuje na

Windhoeško deklaracijo in Načrt delovanja za Namibijo o vključevanju vidika spolov v mednarodne operacije v podporo miru.

Zaradi zgornjih ugotovitev je resolucija Varnostnega sveta združenih narodov (v nadaljevanju VSZN) 1325 leta 2000 med drugim pozvala članice OZN k zagotavljanju večje zastopanosti žensk na poveljstvih in na ravneh odločanja doma in v tujini, ter s tem izrazila pripravljenost, da vključi vidik spola v MO (OZN 2000). Ob tem pa skupaj z Namibijskim načrtom, sprejetim leta 2008, pozivata podpisane države članice k aktivnemu delovanju na področju vpeljevanja načela enakosti spolov na vseh področjih družbe (Vuga 2008a, 23–25).

Kljub temu, da je resolucija 1325 tista, ki je v VS ZN »prebila led«, je bila njena implementacija upočasnjena s pomanjkanjem politične volje, diskriminatornim vedenjem ter pomanjkanjem smernic, orodij in opazovanja, ki so zmanjševali njen uspeh. Nekateri celo menijo, da ni pripomogla k zmanjšanju spolnih stereotipov. Kritizirana je bila površna implementacija, ki je stremela le k povečanju žensk v MO ali pa se osredotočala le na žensko kot žrtev konflikta. Po osmih letih je bila sicer resolucija že poznana, vendar je bilo v njeno uresničevanje do tedaj vloženo le malo truda, saj je le nekaj držav do tedaj namreč spisalo nacionalni akcijski načrt (Gya 2011).

Po desetih letih od sprejetja resolucije 1325 so se v OZN zavedli, da je potrebno zopet dodatno spodbujati implementacijo prejšnjih dveh, zato so sprejeli še tri resolucije: 1820, 1888 in 1889. Leto nazaj pa so se pojavile ugotovitve, da so potrebna močna praktična priporočila in odgovornost, da bi bile vse te resolucije uspešno izvedene in upoštevane. Naknadno je bila sprejeta še resolucija 1960. Ta je usmerjena na spolno nasilje v konfliktu (Gya 2011). Resolucija 1889 poziva k večji udeležbi žensk na visokih, vodstvenih položajih tako v MO kot pri preprečevanju konfliktov (Dharmapuri 2011, 57).

4 PRIPADNICE OBOROŽENIH SIL NA MIROVNIH OPERACIJAH OZN

Ženske in moški določen konflikt izkusijo drugače ter se zato tudi na drug način nanj odzovejo, hkrati pa tudi pojem miru razumejo drugače. Odbor za MO se pri OZN ukvarja z dvema področjema integracije načela enakosti spolov: enakostjo participacije pri gradnji in

ohranjanju miru ter zagotavljanjem zavedanja pomembnosti enakosti spolov in miru med pripadniki OS. Integracija načela enakosti spolov pomeni, da je spol kot kategorija integriran v vse elemente politike od planiranja do evalvacije. Odbor je v ta namen razvil politiko o enakosti spolov na MO ter razvil mrežo svetovalcev, ki skrbijo, da se ta politika uveljavlja ter da je integrirana na vsako MO (OZN, 2012b).

Med letoma 1989 in 1993 je bilo pripadnic OS na MO 1,7% (DeGroot 2001, 36). Leta 1993 je bilo znotraj uniformiranega osebja na misijah OZN le 1% žensk. Danes ženske predstavljajo 3 % vsega vojaškega osebja ter skoraj 9 % policijskega osebja v MO (OZN, 2012b). Ženske pa sestavljajo tudi približno 30 % mednarodnega civilnega osebja. Na vseh področjih so dokazale, da lahko opravljajo enake naloge kot njihovi moški kolegi, četudi se ob tem srečujejo z več ovirami. Končna odgovornost za privabljanje žensk v OS in v MO pa leži na ramenih vseh držav članic OZN, ki prispevajo svoje pripadnike na MO. V prvih 32-ih letih (1957–89) je na MO OZN služilo vsega 20 žensk. Na MO je bilo v začetku tega leta osem visokih predstavnic generalnega sekretarja. Na MO so bile takrat tudi tri popolnoma ženske enote: indijska v Liberiji, bangladeška na Haitiju ter samojska v Timorju (OZN, 2012a).

Evropska unija (v nadaljevanju EU) je od leta 2005 razvila posebna politična orodja za integracijo načela enakosti spolov in sicer za vsa področja skupne zunanje in varnostne politike ter njenih operacij in misij. Eno glavnih orodij je dokument o implementaciji resolucije ZN 1325 in 1820. Vse MO zdaj vključujejo strokovnjaka s področja enakosti spolov (EU 2011).

Tudi Organizacija severnoatlantske pogodbe (v nadaljevanju Nato) sodeluje pri integraciji načela enakosti spolov. Organizacija ima namreč Odbor, ki se ukvarja s spolnimi perspektivami (NCGP). Ta spodbuja vključitev enakosti spolov na vsa področja ter se skupaj z EU in OZN trudi za izpolnjevanje resolucije 1325. Zbira informacije, ter jih posreduje državam članicam, imenuje tudi posebne svetovalce (gender advisors) na MO. Letno izdaja poročila o implementaciji resolucije 1325, pri vseh aktivnostih pa sodeluje z OZN (Nato).

4.1 Direktiva OZN o enakosti spolov na mirovnih operacijah OZN

Direktiva je bila izdana leta 2006, ter revidirana 2008. Njen namen je bil opisati zahteve za zagotavljanje enakovredne participacije žensk in moških pri vseh aktivnostih MO. Povzema

integracijo načela enakosti spolov kot strategijo za doseg cilja enakosti spolov v postkonfliktnih družbah. Zadeva vse tri komponente osebja na MO – civilno, policijsko ter vojaško. Na področju vojaškega osebja se direktiva osredotoča na rekrutiranje in zadrževanje visoko kvalificiranega osebja. Direktiva se zavzema za sprejemanje politik z občutljivostjo na spol, ki bodo spodbujale povečano rekrutiranje žensk na MO kot del celostne zaveze po zagotavljanju maksimalne operacijske učinkovitosti MO. Zavzema se za enakovredno ravnotežje med spoloma na vseh menedžerskih ravneh (OZN 2006).

4.2 Statistika OZN

Statistika o številu vseh vojakov na MO OZN je bila prvič objavljena avgusta 2002, statistika, ki je ločila pripadnice in pripadnike OS, pa je bila s strani OZN prvič objavljena za leto 2005, za policijske enote pa za leto 2009. Leijanaar (2002, 2–4) navaja, da je leta 2002 devetdeset držav članic OZN prispevalo 35.798 vojaških oseb za MO. Razmerje žensk in moških je v največji meri odvisno od sestave OS v državi članici. Ženske sodelujejo na vseh ravneh (logistične častnice, medicinsko osebje, trenerke, pilotke, navigatorke, na inženirskih, tehničnih, komunikacijskih, obveščevalnih funkcijah). V Nato je leta 2001 med vsem vojaškim osebjem služilo 5,5 % žensk, na MO pa približno 2 % (OZN 2010).

Statistika OZN danes pripadnike deli na:

- vojaške strokovnjake na mirovni misiji, ki vključujejo vojaške opazovalce, vojaške zvezne oficirje in vojaške svetovalce,
- vojaške enote in
- policijo, ki vključuje individualno policijo in policijske enote (OZN 2010).

V letu 2005 je bilo vojaških strokovnjakinj na MO 43 oziroma 2 % vseh. Ta odstotek z leti vztrajno raste, in sicer v letu 2006 na 2,31 % (62 vojaških strokovnjakinj), v letu 2007 na 3,48 % (89), v letu 2008 na 3,77 % (86) ter v letu 2010 na 4,14 % oziroma 96 vojaških strokovnjakinj. Znotraj vojaških enot je odstotek žensk manjši: v letu 2005 je bil ta odstotek 1,63 (973 pripadnic), v letu 2006 1,87 % (1173), v letu 2007 1,93 % (1397), v letu 2008 2,20 % ali 1645 oseb ter v letih 2009 in 2010 2,42 % oziroma 1956 in 2021 žensk. Žensk v policijskih enotah je po drugi strani bistveno več, saj jih je bilo že leta 2009 7,26 % (887) ter leta 2010 že celo 8,7 % (1215) (OZN 2010).

Skupaj je delež vseh ženskih pripadnic na MO OZN že presegel tri odstotke (leta 2005 1,5 %, leta 2006 1,65 %, leta 2007 1,78 %, leta 2008 1,96 %, leta 2009 3,07 % ter leta 2010 3,33 %) (OZN 2010). Poglejmo primer mirovni operacij OZN iz februarja leta 2009, ko je na njih sodelovalo med 1,4 in 3,7 odstotka žensk v vojaški komponenti (Carreiras 2010).

5 SPOLNA (NE)REPREZENTATIVNOST IN DEJAVNIKI, KI OMEJUJEJO SODELOVANJE PRIPADNIC OBOROŽENIH SIL NA MIROVNIH OPERACIJAH

Trenutno lahko trdim, da na svetu ne obstaja mirovna operacija, ki bi bila spolno reprezentativna, saj bi to pomenilo, da v njej sodeluje vsaj polovico žensk. Kar je nekako logično, saj tudi ne obstajajo OS države, ki bi bile spolno reprezentativne. Zakaj polovico? Ker za reprezentativno oziroma simetrično jemljemo strukturo družbe, v kateri OS obstajajo (Kotnik Dvojmoč 2002, 28). Na svetu je razmerje med moškimi in ženskami približno enako, zato bi lahko pričakovali, da bo za dosego reprezentativnosti tudi v OS razmerje med spoloma podobno. Temu pa, iz zgornjih podatkov sledeč, še zdaleč ni tako. Še vedno se namreč dvomi o tem, ali so ženske sploh primerne sodelovanje na MO, kljub temu, da je bilo v mnogo primerih, opisanih tudi v tem diplomskem delu, že dokazano nasprotno.

Kotnik Dvojmoč v svojem članku (2002, 28–67) opisuje omejevalne dejavnike, ki otežujejo in preprečujejo ženskam vstop v OS. Te omejevalne dejavnike po mojem mnenju lahko označimo kot omejevalne tudi z vidika vključevanja pripadnic OS na MO, zato jih v nadaljevanju podrobneje predstavljam.

5.1 Tradicija, kultura in spolne vloge

Ženske so kljub krepitvi njihovih vlog in enakopravnosti še vedno v veliki meri odvisne od tradicije, njenih norm in predsodkov, ki po eni strani ženskam odpirajo vrata v sveti, po drugi strani pa jim pripisujejo vlogo gospodinje in mame. Znano je, da bolj ko je družba tradicionalna, bolj izključuje žensko iz OS (Kotnik Dvojmoč 2002, 32–35). Harris (v Kotnik Dvojmoč 2002, 35) piše: »V kontekstu obravnavanja tradicionalne in kulturne pogojenosti dojemanja primernosti žensk za vojaško službo lahko predstavljajo poseben problem večnacionalne enote, v katere so vključeni vojaki iz različnih družbenih okolij. Odnosi med

njimi so lahko zaradi posebnosti v odnosu do žensk nasploh, še posebej pa do žensk v vojski, izrazito nezdružljivi ali celo konfliktni.« « Medtem ko Vuga (2012) na primeru italijanskih OS in SV ugotavlja, da so tudi kulturne razlike pri odnosu do žensk na MO hitro presežene, saj se moški pripadniki OS, ki sicer v svojih vrstah niso vajeni večjega števila žensk (npr. italijanske OS) hitro prilagodijo nadrejeni ženski ter z njo vzpostavijo profesionalni odnos.

Ker se tradicija kot problem kaže že v OS nasploh, je to toliko bolj izrazito tudi na MO, saj je tam okolje nevarnejše, možnosti za oborožen boj pa večje kot v domovini. Posledično je pritisk na pripadnika OS večji, zato hitreje vidi žensko kot šibak člen svoje enote. Ker se MO odvijajo v okoljih, kjer so tradicija in kulturne norme velikokrat popolnoma drugačne od pripadnikovih (na primer bližnji vzhod s svojo islamsko kulturo), se tam ženske pripadnice OS lahko pogosteje srečajo z zavračanjem njenega statusa vojakinje.

5.2 Stroški

Vključevanje žensk v OS predstavlja celo vrsto dodatnih logističnih-infrastrukturnih problemov, katerih rešitev je povezana z visokimi stroški (Kotnik Dvojmoč 2002, 35–37). Ravno tako je tudi na MO. Potrebno je zagotoviti ločene sanitarije in namestitvene pogoje. Kljub temu, da se tradicija spreminja ter se ženske in moški čedalje lažje sprejemamo ter sobivamo skupaj (kar je posledica seksualne revolucije¹), je določene stvari nujno ločevati in prilagoditi. To so na primer posebne, ženskam prirejene uniforme, neprebojni jopiči in čelade ter prilagojeno nekatero orožje. Ta so bila do sedaj prirejena za povprečne velikosti moških. Ženske pa seveda od moških proporcev odstopajo v večini dimenzij (prav tam).

Vsi ti stroški na MO še narastejo, saj je ravno tako potrebno zagotoviti ločene sanitarije in bivalne prostore. Na MO je verjetneje, da bodo ženske potrebovale svoje neprebojne jopiče, orožje in čelade, ki v primeru oboroženih nalog ali napada oziroma obrambe ne smejo kar pasti z glave, ker bi bile prevelike. Ker pa je načeloma za vse to na MO že poskrbljeno, pripadnice pa svojo osebno opremo že imajo, posebnih stroškov SV na primer z vključitvijo žensk na MO nima.

¹ Včasih so morali biti spalni prostori vojakov in vojakinj celo v ločenih stavbah. S pretečenim časom pa se zahteve po povsem ločenih spalnih in sanitarnih prostorih manjšajo. Vodstvo se je zato včasih znašlo pred dilemo, saj so v načrtovanju prilagoditev in izvedbenih rešitvah pretiravali, kar je še dodatno podražilo prilagoditve. Načrtovane rešitve so namreč velikokrat temeljile na tradicionalni zahtevi po zasebnosti ter razlikovanju med spoloma, katera danes ni več tako izrazita (Kotnik Dvojmoč 2002, 35–37).

5.3 Fizične značilnosti žensk

Kotnik Dvojmoč (2002, 37) našteva sledeče povprečne fizične značilnosti žensk v primerjavi z moškimi:

1. so nižje in lažje,
2. imajo šibkejši utrip,
3. so za 10% bolj nagnjene k debelosti,
4. imajo manjšo kostno maso,
5. imajo v primerjavi z moškimi za 40-45% manjšo mišično maso,
6. imajo manjšo kapaciteto pljuč ter
7. imajo manjše srce in vsebnost hemoglobina v krvi (Kotnik Dvojmoč 2002, 37).

Zato imajo moški po mnenju Kotnik Dvojmoča (2002, 37) naslednje prednosti:

1. so v povprečju fizično močnejši,
2. imajo večjo eksplozivno moč, hitrost, metalne sposobnosti,
3. so boljši pri premagovanju višinskih ovir,
4. so 23% vzdržljivejši in lažje prenašajo vročino,
5. pri urjenju dosegajo v povprečju 40% večji uspeh v primerjavi z ženskami,
6. za doseganje primerljivih rezultatov potrebujejo veliko manj treningov,
7. svoje fizične in gibalne moči lahko povečajo za 60%, (ženske le za 24%) in
8. zaradi temperature kože so manj občutljivi na nizke temperature (prav tam).

Vendar pa lahko ženske ob primerni fizični vadbi nadomestijo zaostanek v sposobnostih ter se na ta način približajo moškimi. Različni standardi urjenja lahko na drugi strani oslabijo kohezivnost enot, vendar se kljub temu ponekod uporabljajo (na primer v ZDA), medtem ko morajo kitajske vojakinje skozi enak proces kot moški (Kotnik Dvojmoč 2002, 37–39). Na MO zaradi narave MO fizične značilnosti žensk pridejo še bolj v ospredje, saj je že samo okolje misije specifično. Svojevrsne so podnebne značilnosti, ki jih vojaki ponavadi niso vajeni ter se jim moški lažje prilagajajo kot ženske.

5.4 Psihične značilnosti žensk

Na vključevanje žensk v OS vplivajo tudi psihične značilnosti, katerih vojaštvo ne ceni, saj so nasprotne klasičnemu konceptu idealnega bojevnika. To so toplina, prijaznost, odprtost,

plahost, zaupljivost, čustvenost, ranljivost, (fizična) neagresivnost ... (Kotnik Dvojmoč 2002, 40). Na MO se je pokazalo, da so ženske s svojimi psihičnimi značilnosti skoraj nujno potrebne na primer za pogovor z žrtvami nasilja, ženskami in otroki, za pridobivanje informacij s strani civilnega prebivalstva, ipd.

Grossmanova (2013) piše, da je v ZDA kot eden glavnih razlogov proti vključevanju žensk v bojne enote pojavljala argument, da psihično niso sposobne prenesti naporov. Pojavili so se tudi argumenti, da bodo ženske prej doživele travme zaradi bojev kot moški. Vendar je raziskava, izvedena na 450 pripadnicah izraelskih OS dokazala, da so te sposobne prenesti višjo raven stresa in skozi daljše obdobje kot moški (prav tam). Študija ženskih pripadnic OS v ZDA pa je tudi pokazala, da se ženske v MO ne čutijo nič bolj ogrožene kot njihovi moški kolegi ter da je stopnja psihičnih motenj po prihodu domov enaka pri obeh spolih (prav tam).

5.5 Zdravstvene težave žensk

Ženske imajo praviloma več zdravstvenih težav kot moški. So bolj dovzetne za poškodbe, mentalne bolezni in prebavne motnje, na funkcionalno sposobnost pa lahko vpliva tudi predmenstrualni sindrom, ki lahko zmanjša učinkovitost (Kotnik Dvojmoč 2002, 39). Najpogostejši vzrok za bolniško v ZDA pa je bila ponavadi nosečnost ter z njo povezan porodniški dopust (prav tam). Vse to vpliva na ženske tudi na MO, saj se tam znajdejo pod večjim pritiskom, ki težave lahko še potencira.

Kotnik Dvojmoč pa hkrati ugotavlja (2002, 41), da ženske nikoli nimajo toliko problemov z drogami, alkoholom ali nedisciplino kot moški. Ker je na MO disciplina še pomembnejša, varnost pa manjša kot doma, lahko alkohol in droge pripeljejo vojaka v še večje težave, zato je to pomembna prednost žensk.

5.6 Starševstvo in družinsko življenje

Usklajevanje družinskega življenja in vojaške kariere, ko obe vlogi zahtevata veliko energije, lojalnosti, predanosti in časa, je težka naloga. Ravno zato, ker ženska opravlja več vlog in je razpeta med vojsko in zasebnim življenjem, prihaja do preobremenitev in s tem zdravstvenih težav. Zato je odstotek žensk med vojakinjami, ki so neporočene, višji od njihovih moških kolegov ter civilistk iste starosti, imajo pa tudi manj otrok (Kotnik Dvojmoč 2002, 42).

Vprašanje materinstva, še posebej mater samohranilk pa se izpostavi, ko so le-te poslane na območje bojev, kjer lahko celo izgubijo življenje (Kotnik Dvojmoč 2002, 42–45).

Zakon o delovnih razmerjih (2003, 190.–193.člen) materam (in očetom) omogoča delo s skrajšanim delovnim časom do otrokovega 3. leta oziroma 6. leta najmlajšega otroka, če jih imajo več. Ravno tako jim ni potrebno opravljati nočnega dela in nadur ter odhajati na terenske vaje ali službene poti (torej MO). Zakon še določa, da ima doječa mati pravico do vsaj enournega odmora med delovnim časom, ter da mora opravljati delo, ki ne ogroža njenega zdravja oziroma zdravja otroka (prav tam). Tako ima ženska možnost več časa preživeti z otrokom, kar pa ji onemogoča odhod na MO ali večdnevne terenske vaje in izobraževanja.

Družinsko življenje je v primeru udeležbe ženske na MO postavljeno na stranski tir. Otroci in mož/partner so praktično vsaj šest mesecev brez mame in žene. Redki stiki preko e-pošte, družbenih omrežij ter obiski čez praznike in dopust so stiki, ki jih imajo ženske na MO s svojo družino. Naj omenim tudi intenzivne priprave na samo MO, kjer je ženska odsotna od doma dalj časa, včasih tudi več dni, tednov ali mesecev.

Vuga in Juvan (2011) sta v svoji raziskavi o vplivu primarnega socialnega okolja v odnosu do vojaške organizacije intervjuvali pripadnike SV ter s tem prišli do zanimivih ugotovitev tudi na področju družinskega življenja. Družina je za pripadnike SV pomemben vir socialne opore, pripadniki pa čutijo, da jim zaradi službe v SV primanjkuje časa za domača opravila. Ženske pripadnice SV imajo za spoznanje manj težav pri usklajevanju družine, službe in prostega časa, vsem pa je skupno, da starejši kot so, manj imajo težav z usklajevanjem (Vuga in Juvan 2011, 97–100). Raziskava je še pokazala, da več kot imajo otrok, več imajo težav pri usklajevanju. Pripadniki imajo ob odhodu na MO dokaj visoko podporo najbližjih (partnerjev, staršev in prijateljev), odstotki podpore se vrtijo med 36-57 %. Po mnenju petine anketiranih pripadnikov 17. kontingenta SV na Kosovu pred odhodom na MO niso imeli dovolj časa za družino, medtem ko je dobrih 40 % pripadnikov trdilo nasprotno (Vuga in Juvan 2011, 103–105). Ankete pa so pokazale tudi, da si pripadniki SV želijo več pomoči družinam v času njihove odsotnosti, in sicer v obliki obveščanja o poteku MO s strani SV ter z organizacijo centra za pomoč in podporo družinam v času odsotnosti. Trenutno je družinskim članom na voljo telefonska številka, na katero se posameznik lahko obrne v primeru psihičnih težav ali

zaskrbljenosti (Vuga in Juvan 2011, 105). Po izkušnjah Peščeve (2013), družine obstoječo pomoč redko izkoristijo.

5.7 Odnosi med spoloma in spolno nadlegovanje

Najverjetneje so mediji prvi izpostavili problem spolnega nadlegovanja vojakinj, ki je postalo odklonilen pojav, ki se ga kaznuje. Vojaško okolje je zaradi neuravnotežene spolne strukture in specifičnega odnosa med nadrejenim-podrejenim še bolj ugodno okolje za pojav spolnega nadlegovanja, kar je odkrila tudi statistika prijav. Nekateri moški zaradi svoje tradicije, vzgoje in navad niso sposobni razlikovati med žensko kot spolnim objektom ter žensko kot profesionalno sodelavko. Pripadnice pa so izpostavljene pritiskom, ki od njih zahtevajo asimilacijo ali celo resocializacijo v pretežno moški družbi. Pomemben pa je tudi vpliv spolnega nadlegovanja na zdravje žensk, ki so zaradi tega v slabšem psihofizičnem stanju, kar vodi do povečane potrebe po psihiatrični/medicinski oskrbi (Kotnik Dvojmoč 2002, 45–50).

Spolno nadlegovanje pa je po mnenju Valeniusove (2007a) tudi ena izmed negativnih motivacij za vstop žensk v OS, kateri so ženske zaradi svoje manjšine izpostavljene. V letu 2002 je v Španiji prijavo o spolnem nadlegovanju oddalo 1072 pripadnic španskih OS, v letu 2005 pa so britanske kraljeve zračne sile poročale, da je skoraj polovica njihovih uslužbenk doživela spolno nadlegovanje (Valenius 2007a, 41).

Zaradi okolja, v katerem se MO odvijajo, je spolno nadlegovanje tam ravno tako mogoče, če ne celo še lažje izvedljivo. Vojaki so od doma ponavadi vsaj šest mesecev, zaradi česar čutijo pomanjkanje spolnosti, kar lahko hitreje pripelje do nasilja. Okolje je bolj stresno, žensk in nadzora pa je manj kot v domovini. Na MO prihaja tudi do razmerij med vojaki, ravno tako kot doma, kar lahko zopet povzroči nelagodje, pa tudi pojav manipuliranja s sklicevanjem na spolno nadlegovanje ni zanemarljivo.

V letu 2004 se je v finskem kontingentu na Kosovu zgodila zanimiva sprememba. Ženske pripadnice, ki so prej bivale v svojih bivalnikih med moškimi bivalniki, so preselili na poseben, ločen prostor, ter njihove bivalne prostore ogradili z visoko ograjo. Pozitivna stran spremembe je bila, da (včasih pijani) moški kolegi niso več poskušali priti do njih. Negativna stran pa je bila segregacija, ki je tistih nekaj žensk še bolj izolirala. Ženske so kar naenkrat

postale vir problema, čeprav je bil vzrok za ločitev obnašanje moških pripadnikov (Valenius 2007a, 41–42).

5.8 Morala, kohezija in učinkovitost vojaških enot

Ženska po mnenju mnogih vojakov in avtorjev vnaša provokacijo v vojaško enoto. S svojo vključenostjo in uspešnim delovanjem v OS naj bi deprivirala moške, ker naj bi jim dokazala, da vojaška služba ni tako težka. Moški na ženske v bojni enoti gledajo praviloma kot na *outsiderje*. Ženska naj bi ovirala rituale moškega povezovanja, negativno vplivala na kohezijo ter povzročila, da bi jo moški v boju želeli zaščititi ter rešiti namesto da bi vzpostavili tovariški odnos. Nasprotniki ženskega vključevanja tudi trdijo, da je kohezivnost in bojno učinkovitost mogoče doseči le v spolno homogenih enotah. V napadih naj bi se agresivnost namesto navzven obrnila navznoter (Kotnik Dvojmoč 2002, 50–51).

Povsem drugačne izkušnje imajo v kitajskih OS. Navzočnost žensk v vietnamskem konfliktu je bila pomembna za dvigovanje morale enotam, pravili so jim »boginje bojnih polj«. Spolno mešane enote lahko s kombinacijo ženskih in moških lastnosti in sposobnosti zagotavljajo višjo kakovost delovanja (prav tam).

Močnik (2007, 36–39) je v svojem delu preučeval razvoj vojaške kohezije v spolno mešanih enotah in s preučevanjem dognanj različnih avtorjev in raziskav ugotovil, da spol ne vpliva na razvoj kohezije in da tudi homogene vojaške enote zaidejo v nesprejemljive oblike delovanja. Miller in Haller v svoji študiji (v Močnik 2007, 37) ugotavljata, da vstop žensk v OS ne vpliva negativno na izgradnjo kohezivnosti ter morale, specifična je le njihova odsotnost v času porodniškega dopusta in nosečnosti.

Zelo pomemben dejavnik vključevanja žensk na MO je ravno asimilacija ter kohezivnost enot. Ker so urjenja v veliki meri opravljena že v domovini ter vojaki skupaj preživijo veliko časa že pred odhodom na misijo, menim, da se enota med izobraževanjem ter urjenjem lahko uspešno poveže in asimilira, zato je na misiji lahko kohezivna in učinkovita, četudi ni spolno homogena.

5.9 Sodelovanje žensk na bojnih nalogah

Sprememba splošnega položaja žensk v družbi in iskanje novih kadrov v OS je ženskam omogočilo sodelovanje v vojski. Vendar pa se delovanje teh sprememb in zahtev ustavi pri sodelovanju žensk v neposrednih bojnih nalogah v kopenskem vojskovanju. Malo naj bi namreč bilo žensk, ki bi ustrezale standardom kopenskih enot. Ni namreč lahko obvladati situacije v spolno mešanih enotah na bojišču ali v boju. Po mnenju nekaterih avtorjev je lažje vključevanje žensk v mornarico ali letalstvo kot pa v kopensko vojsko (Kotnik Dvojmoč 2002, 52–53). Zaradi sodobnih razmer pa bo na bojišču v prihodnosti angažiranih čedalje manj vojakov, OS naj bi namreč postajale čedalje bolj »nebojevniske«, boj pa naj bi bil le občasna »motnja«. Zaradi teh teženj je večje število žensk v vojski vse bolj verjetno in sprejemljivo (Kotnik Dvojmoč 2002, 52–57).

Še vedno pa ženske niso tako zaželene kot del bojnih enot. Leta 2002 je na primer nizozemska vojska sestavljala 9,1 % žensk. Od jeseni 1999 do poletja 2000 je v obeh kampih v SFOR in KFOR, ki ju je sestavljalo po približno 500 oseb v vsakem, delalo skupno 26 ženskih pripadnic OS. Samo štiri so bile del enot: tri so delovale v nizozemski artilerijski bateriji Grizzly, ena pa v pehoti Bulldog. Vse ostale pripadnice so služile kot medicinsko, administrativno osebje ali kot voznice (Sion 2009, 482).

Na MO je bojnih nalog res čedalje manj, vse več in več pa je pokonfliktne obnove in pomoči državi pri vzpostavitvi njenih temeljnih institucij. Vojaki se ne bojujejo več toliko kot v preteklosti, temveč obnavljajo infrastrukturo in domove, nadzirajo volitve, izobražujejo policijo in vojsko. Zato je razlogov za izključitve žensk iz bojnih enot čedalje manj, saj niso več namenjene le bojevanju, temveč imajo tudi druge naloge. Zato bodo tam ženske vse bolj in bolj sprejemljive in zaželene.

5.10 Funkcionalna in položajna diferenciacija in diskriminacija

S povečanim vključevanjem žensk v OS pa te še zdaleč niso enakopravne. Diferenciacije oziroma v tem primeru diskriminacije so namreč funkcionalne (neenakopraven dostop do nalog in njihovem izvajanju) in položajne (neenakopravna dinamika pridobivanja činov). Reprezentativnost se glede na stanje v družbi niža od kategorije civilnih uslužbencev do kategorij častnikov. Še vedno namreč ženske težko zasedajo pomembnejša in odgovornejša

mesta. Diferenciacija pa je tudi notranja strukturalna, namreč med različnimi zvrstmi vojske so ženske različno zastopane (Kotnik Dvojmoč 2002, 57–62).

Pešceva (2013) situacijo ponazarja s statistiko SV, kjer je bilo leta 2008 le 10 % častnic ter so ženske zasedale le štiri vodstvene položaje. Zadeva se počasi izboljšuje, saj je bilo lani na vodstvenih položajih sedem žensk, častnic pa 11,6 %. V letošnjem letu bo Slovenija dobila tudi prvo vojaško atašejko (prav tam). O statistiki na položajih SV pišem tudi kasneje, tu pa naj le še omenim polkovnico Pešec, ki pravi, da moraš biti za napredovanje izbran s strani nadrejenega (v večini primerov torej moškega) in da ženske veliko resneje ter z večjo odgovornostjo razmišljajo o napredovanju – ali so službi dorasle, so dovolj izkušene ter kako bodo usklajevale družino ter službene obveznosti. Moški ne razmišljajo tako, največkrat ponujeno napredovanje takoj sprejmejo (Pešec 2013).

Diskriminacija in diferenciacija žensk se zelo dobro vidi tudi na MO. Tam je namreč žensk na visokih položajih zelo malo, večinoma so civilne uslužbenke, nekaj je vojakinj in nekaj pripadnic z višjim činom. V Sloveniji smo do sedaj imeli le peščico žensk na visokih položajih na MO, podpolkovnica SV je bila na primer že poveljnica kontingenta na MO v BiH.

6 ARGUMENTI PROTI VKLJUČEVANJU ŽENSK NA MIROVNE OPERACIJE

Gutmanova (v DeGroot 2001, 23) je ena od največjih kritikov integracije spolov v OS. Njihova prisotnost v OS naj bi pomenila slabenje nacionalne vojaške moči. Feminizacija ameriške vojske na primer naj bi pomenila, da je vojska postala »tako politično korektna, tako občutljiva na čustva enot in tako sovražna do svoje lastne vojaške kulture, da morda ne bo sposobna braniti naših interesov v prihodnjih konfliktih« (Gutman v DeGroot 2001, 23).

Kotnik Dvojmoč (2002, 30–31) navaja nekatere argumente tradicionalistov, ki nasprotujejo enakopravnosti žensk v OS:

- moška nedotakljivost v OS je z vključevanjem žensk v moško okolje ogrožena,
- instinkt varovanja ženske bi lahko zmanjšal operativno sposobnost enote in moškega, hkrati pa bi ženska prisotnost spremenila tip moškega, ki se odloči za

vojaško službo, predvsem v t.i. enotah z »mačo imidžem« (padalske, diverzantske, specialne enote),

- zaradi grožnje obstoječim standardom poveljevanja in urjenja bi se zmanjšala operativna sposobnost enot, obstajala pa bi tudi možnost moške prizadetosti zaradi dvojnih meril ali popustljivejšega ravnanja nadrejenih,
- večje vključevanje žensk bi privedlo do večje militarizacije družbe (prav tam).

Skrbi, ki so se na primer pojavljale v zvezi z ženskami, ki so služile na MO UNIFIL v Libanonu, so se nanašale predvsem na njihovo varnost. Sklepalo se je tudi, da ženske ne bodo sposobne vzpostaviti avtoritete na kontrolnih točkah v stiku z lokalnim moškim prebivalstvom zaradi različnih kultur in vere. Vendar so pripadnice bataljona potrdile, da se ljudje odzivajo na uniformo in ne na spol. Imele so tudi občutek, da njihova prisotnost na kontrolnih točkah zmanjšuje napetost (Karame 2001).

Eden izmed argumentov proti ženskam na MO je tudi, da bi s svojim položajem lahko užalile lokalno kulturo in vero ter prebivalstvo. Vendar so bile med konflikti tudi lokalne ženske vključene v vojsko in uporna gibanja. Tihotapile so orožje, pripravljale zasede, diverzije ter obveščale prebivalstvo. Iz tega razloga je nujno na kontrolnih točkah pregledovati tudi ženske, kar pa lahko stori le druga ženska. Libanonci so navajeni videvati ženske v uniformi, zato ženske pripadnice OS za njih niso bile presenečenje (Karame 2001).

Tudi zaskrbljenost nad možnimi negativnimi odzivi muslimanov in Druzov je odveč, saj po mnenju majorke Britt T.B. Brestrup, ki je bila na čelu MO na mirovnem območju med Kuvajtom in Irakom, moški reagirajo na uniformo. Tudi njene sodelavke so se strinjale, da jim pri upoštevanju norveških standardov in norm muslimani in Druzi pokažejo spoštovanje. Navsezadnje obstaja veliko pretežno muslimanskih držav, ki v svoje OS sprejemajo tudi ženske (Karame 2001). Raziskave celo kažejo, da so muslimanski moški v konzervativnih družbah (Afganistan, Bosna, Hebron) raje v interakciji z vojakinjami (Dharmapuri 2011, 61).

Z ukinitvijo naborništv se je število žensk v OS povečalo. Slaba stran tega pa je, da ima veliko držav članic OZN problem te ženske zadržati v svojih vrstah. Statistično namreč odnehajo in odidejo iz OS pogosteje kot moški. To pa pomeni manj žensk na možnih položajih za napredovanje, kar pa zopet pomeni manj žensk na visokih položajih in nič vzornic za pripadnice OS na nižjih položajih (Valenius 2007a).

Valeniusova (2007a, 34) piše, da je na eni od policijskih misij EU eden od udeležencev izjavil, da je pomembno le, da »postaviš pravo osebo na pravo mesto«. Ženske naj bi bile sposobne opravljati vse naloge razen kontrole izgredov, kjer je potrebna surova fizična moč zgornjega dela telesa.

Tudi vse zgoraj omenjene omejevalne dejavnike, ki jih opisuje Kotnik Dvojmoč (2002), lahko štejemo med argumente proti vključevanju žensk na MO, ki se v največji meri sklicujejo na drugačnost ženske in moškega ter žensko neprimernost (oziroma moško primernost) za opravljanje nalog v OS in na MO. Ravno fizične in psihične razlike med moškim in žensko (na katere ženska sama skorajda ne more vplivati) so tako bistvene za antipropagando vstopanja žensk na MO. Moški je tako postavljen na piedestal kot idealen vojak in mirovnik, ženska pa mu v tem soočenju stoji naproti v povsem nezavidljivem položaju s popolnoma nasprotnimi in »napačnimi« fizičnimi in psihičnimi lastnostmi.

7 PROBLEMI S KATERIMI SE PRIPADNICE OBOROŽENIH SIL NA MIROVNIH OPERACIJAH SREČUJEJO

Sionova (2009, 477) meni, da se problemi s participacijo žensk v MO pojavljajo iz treh razlogov. Prvič, kljub temu, da so MO nov vojaški model, reproducirajo tradicionalno bojno usmerjeno miselnost o vlogi posameznih spolov. Zato so ženske omejene v svojih zmožnostih prispevanja v MO. Drugič, ker moški vojaki vidijo MO kot ženske, jih percipirajo kot izziv njihovi moški in bojni identiteti. Zato zavračajo prisotnost žensk ter jih jemljejo kot nevarne za prestiž operacije. Tretjič, kljub težavnostim, s katerimi se spopadajo, ženske ne organizirajo podporne skupine ter druga drugo vidijo kot stereotipno ter kot grožnjo odnosom z moškimi kolegi. To pomanjkanje solidarnosti prispeva še k večji izolaciji in samo-neodobravanju. Sionova (2009, 485) še poudarja, da so ženske zaradi formalnih omejitev izključevanja na MO izključene predvsem neformalno, in sicer funkcionalno, psihično in spolno.

7.1 Funkcionalna izključitev

Nekatere ženske so priznale, da so bile za služenje v bojnih enotah zavrnjene zaradi spola, druge pa navajajo, da so jim nadrejeni v teku uvajanja spremenili njihove vloge. Dali so jim

lažje, administrativne naloge. Kot primer: nizozemska ženska pripadnica v enoti artilerije na Kosovu je bila po napotitvi premeščena v reševalno ekipo, ki je bila poklicana le v nujnem primeru (ki se nikoli ni zgodil), sicer pa je opravljala administrativno delo. Tako s svojimi moškimi kolegi ni smela patroljirati po ulicah. Druga nizozemska pripadnica, ki je bila v domovini izurjena za vožnjo oklepnega transporterja, tega dela na Kosovu ni smela opravljati, opravljala je administrativna dela. V nekaterih primerih je prišlo celo tako daleč, da se niso smele gibati v okolici kampa, ker so se jih nadrejeni bali izpostavljeni (Sion 2009, 485–486).

Enako se je zgodilo v Libanonu, v operaciji UNIFIL, kjer so se nadrejeni bali reakcij Druzov in muslimanskih moških. Menili so, da z žensko ne bodo želeli govoriti (Karamé 2001). Ravno zaradi te izključitve ženske pripadnice niti niso kazale več ne interesa ne empatije za lokalno prebivalstvo (Sion 2009, 487), kar zavrača trditev, da so ženske zaradi svoje nežnosti in empatije na MO potrebne pri pomoči lokalnemu prebivalstvu. Torej so nadrejeni z pomanjkanjem priložnosti za interakcijo z lokalnim prebivalstvom dejansko uspeli »potlačiti« prednosti žensk na MO ter njihovo uporabno vrednost.

7.2 Psihična izključitev

V obeh (pehotni in artilerijski) enotah nizozemskih vojakov, odposlanih na Kosovo in v Bosno in Hercegovino, so moški pripadniki zavračali svoje ženske kolegice. Pehotni vojaki so MO definirali kot bojno, pripadnice pa kot, da »psihično niso v formi, njihova navzočnost pa prizadene psihično sposobnost moških« ter da »so psihično šibke« in zato »ne morejo funkcionirati v vojnih situacijah« (Sion 2009, 487). Vojaki v artilerijski enoti pa so ženske izključili na podlagi higiene. V teh enotah namreč velja močna navada, da se med treningi ne tuširajo, četudi ti trajajo dva tedna. Medtem, ko imajo ženske pravico do tuširanja med mesečnim perilom (z dovoljenjem nadrejenega, ki je običajno moški), so tu naletele na težave. Vojaki so se pritoževali, da imajo s higieno probleme ter niso sposobne vzdržati teden dni, kot moški. Zato naj ne bi bile primerne za služenje v bojnih enotah. Mesečno perilo kot največja razlika med spoloma je postalo izgovor ženske izključitve (Sion 2009, 487–488). Če so se ženske želele pokazati v pozitivni luči, so se morale ločiti od svoje ženskosti in ženskih lastnosti ter jim dati negativen pridih. Tako so bile bolj sprejete med moškimi, se z njimi bolj razumele in v enoti bolj in nemoteno delovale.

Tudi v SV poznamo primer izključitve žensk, četudi ta ni bila javno znana. Po samomoru vojakinje na MO KFOR na Kosovu leta 2009, je namreč SV sprejela tihi ukrep (ki pa je veljal le kratek čas), da na MO ISAF v Afganistan nekaj časa ne pošilja ženskih pripadnic SV (Jelušič in Vuga 2013, 18).

7.3 Spolna izključitev

Ženske pripadnice OS morajo biti na MO zelo previdne ter samo-omejevati svoje vedenje. Na Kosovu so se nizozemske pripadnice namreč pritožile, da moški lahko v prostem času oblečejo karkoli, medtem ko morajo same biti zelo previdne: »Moški lahko nosijo kopalke, ko se sončijo, ali imajo na sebi le brisačo, ko se gredo tuširati, medtem ko ženska dvakrat premisli, preden obleče športno opremo (ženska pripadnica nizozemskih OS v Sion 2009, 488)«. Hitro namreč pride do obrekovanja, moških pogledov in pripomb. Moški radi pogledujejo za žensko, hkrati pa komentirajo neprimerno oblačenje. Če je ženska zaradi tega vznemirjena, pa jo imajo za preobčutljivo. Ravno tako ženske ne smejo govoriti o zasebnem življenju, saj se hitro sprožijo govorice, da so spolno promiskuitetne ali da so lezbijke. Če konec koncev vendarle svojo službo opravljajo učinkovito, pa so zaznamovane kot abnormalne (Sion 2009, 488–489).

Zanimiv je incident, ki se je zgodil v kontingentu SV na Kosovu leta 2007. Takrat je poveljnik sprejel ukrep, da se pripadnice SV s pripadniki tujih OS lahko družijo le v spremstvu najmanj enega pripadnika SV. Ni pa bil sprejet ukrep, ki bi enako zahteval od moških, kar je bilo za pripadnice SV ponižujoče, saj je namigovalo, da se niso sposobne upreti pripadnikom tujih OS ali potencialnemu nadlegovanju (Jelušič in Vuga 2013, 13).

Ženske pripadnice norveškega bataljona v MO UNIFIL z delom v pretežno moškem bataljonu niso imele problemov, ki pa so se pojavili v prostem času, saj z moškimi kolegi niso imele skupnih interesov. Čutile so osamljenost, saj je bil bataljon po območju delovanja nameščen po skupinah, kjer je bilo lahko sto ali pa mogoče le štirje vojaki. Ženske pripadnice so zato mesečno organizirale srečanja za ženske, kjer so se srečale s svojimi kolegicami iz kontingenta (Karama 2001).

Uspešnost žensk na eni strani pa se kaže tudi kot strah na drugi strani. Raziskava Valeniusove namreč nakazuje (v Vuga 2008b, 31–33), da so nekatere pripadnice na MO delale slabše od

svojih zmožnosti, da ne bi bile boljše od moških. Bilo jih je namreč strah, da ne bi bile neformalno izključene, ker izstopajo iz povprečja.

8 ARGUMENTI ZA VKLJUČEVANJE ŽENSK NA MIROVNE OPERACIJE

Mnogi avtorji trdijo, da so posebne karakteristike žensk, to so njihova nežna narava, spravljivo vedenje in sposobnost kontroliranja nasilja, tiste, ki jih naredijo učinkovite pripadnice OS. Celo bolj učinkovite in uspešne od njihovih moških kolegov (DeGroot 2001; Sion 2009; Simić 2010). DeGroot (2001, 24) celo meni, da so stereotipi, ki so v preteklosti ženskam preprečevali vstop v OS ter njihovo participacijo v vojni, pravzaprav povečali ženski potencial v OS danes. Tudi ženske same (udeleženke MO EUFOR) menijo, da res prinesejo na MO drugačne kvalitete kot moški, boljše so po njihovem mnenju v »večopravilnosti« (multi-tasking).

OZN (2012a) na svojih spletnih straneh navaja razloge, zakaj so ženske pripadnice OS pomembne. Po njihovem mnenju delujejo kot vzor ženskam in otrokom v lokalnem, pretežno moško dominantnem okolju. Ženske se tako borijo za svoje pravice ter sodelujejo v mirovnem procesu. Navaja pomembne naloge ženskih pripadnic OS na MO:

- pomoč ženskam pri vzpostavljanju večjih pooblastil v skupnosti,
- odkrivanje nekdanjih bojevníc,
- pomoč nekdanjim bojevnícám pri procesu demobilizacije ter reintegracije v civilno življenje,
- širjenje mreže zbiranja informacij,
- preiskovanje žensk,
- anketiranje preživelih žrtév spolnega nasilja,
- mentoriranje kadetinj na policijskih in vojaških akademijah in
- stik z ženskami v okoljih, kjer za ženske velja prepoved pogovora z moškimi.

Hkrati pa OZN (2012a) piše še o pozitivnih učinkih prisotnosti mirovnic:

- zmanjšanje konflikta in konfrontacije,
- izboljšán dostop in podpora lokalnim ženskam,
- večja moč in pooblastila ženskam v skupnosti,

- zagotovitev večjega zavedanja varnosti lokalni populaciji in širši spekter spretnosti, ki so na voljo znotraj MO.

Raziskava OZN iz leta 2000 (v Dharmapuri 2011, 61) o implementaciji enakosti spolov v večdimenzionalnih operacijah v Bosni, Kambodži, Salvadorju, Namibiji in Južni Afriki je pokazala, da »ženska prisotnost izboljša dostop in podporo lokalnih žensk; naredi moške mirovnike bolj premišljene in odgovorne; razširi repertoar sposobnosti /.../ v misiji, pogosto z učinkom zmanjšanja konflikta« (prav tam). Hkrati mešane enote bolje funkcionirajo, ko pa je v enotah vsaj trideset odstotkov ženskih vojakinj, se v mirovni proces začnejo čedalje bolj vključevati tudi lokalne ženske (Dharmapuri 2011, 62).

Ker so MO lahko nasilne, so bojne priprave izrednega pomena. Vendar pa morajo biti pripadniki/ce MO tudi potrpežljivi in spravni, kar pa ni ravno kvaliteta tradicionalnega vojaka. Večina OS še vedno uri svoje vojake z značilno moško karakteristiko, željne boja ter polne agresije. Rezultat so uničene MO, ki z agresivnim vedenjem še zastrujejo položaj. Nasilje v MO namreč pomeni le neuspeh. Nasilno naravo pa je zelo težko kontrolirati, saj nekoč skoraj sigurno izbruhne (DeGroot 2001, 33–34). Ženske se potrebne agresije lahko priučijo, kar pa pomeni, da jo tudi lažje obvladajo, saj njihova agresija redko uide nadzoru. Kot je videti, so ženske cenjene v mirovnem procesu prav zaradi svoje drugačnosti (DeGroot 2001, 34).

Medtem ko moški lahko zaradi svoje narave lahko ogrozijo operacijo, ženske delujejo bolj mirno, iščejo spravo, in so zato v mirovnem procesu dobrodošle. Lokalno prebivalstvo v državi gostiteljici nemalokrat moškega vojaka v napeti situaciji vidi kot provokacijo, četudi to ni njegov namen (DeGroot 2001, 35). Ženska lahko to napetost omili in situacijo pomiri, saj se od nje pričakuje, da je že po svoji naravi spravljujejša ter bolj naklonjena miru kot moški, ki radi dokazujejo svojo premoč nad drugim. Tudi raziskava Millerjeve in Moskosa (v Carreiras 2010, 475) je pokazala, da ženske, temnopolti in civilni strokovnjaki prej kot vojaško strategijo (v smislu Vsi so sovražniki!) osvojijo in uporabljajo humanitarno strategijo (potreba po ločitvi med vojaškimi klani in civilnim prebivalstvom) ter so manj agresivni do civilistov kot moški in svetlopolti vojaki. Ravno tako pa je bilo na MO OZN v Eritreji in Etiopiji ugotovljeno, da so se ženske pripadnice OS iz Gane in Kenije lažje povezale z lokalnimi ženskami kot pa Evropejke (Valenius 2007a, 35–36).

Vendar pa se problem ne kaže le v moški naravi. Če je namreč moč s treningom žensko napraviti agresivno, bi bilo možno ravno tako omiliti moškega. Tu pa se pojavi problem. DeGroot (2001, 35) namreč ugotavlja, da pripadniki OS na operacijah OZN pogosto niso deležni kvalitetnih treningov, ki bi jih pripravili na situacije, na katere bodo naleteli na MO. Problem pa se po njegovem mnenju pojavi že pri rekrutiranju, saj se OS pogosto pridružijo mladi, željni bojevanja, kateri naravo MO jemljejo kot žalitev njihovi moškosti.

V lokalnih skupnostih v času konfliktov večinsko prebivalstvo sestavljajo ravno ženske ter njihovi vzdrževani člani. Kar 80 % beguncev namreč sestavljajo ženske in otroci (DeGroot, 2001, 36). Ženske so tudi sicer v veliko vzhodnih kulturah obvezane k molčečnosti pred tujimi moškimi. Pojavi se problem, saj je komunikacija ena glavnih sestavin uspešnega mirovništva. Isaksson (v Vuga 2008a, 24) piše, da je v teh primerih komunikacija med lokalnimi ženskami in mirovnicami omogočena in uspešna. Vsepovsod na MO se dogaja tudi, da morajo ženske ravno tako biti pregledane na kontrolnih točkah, saj lahko nosijo orožje, drogo, itd. Vendar je zaradi njihove kulture in tradicije skrajno neprimerno, da takšno pregledovanje opravi moški, četudi humano in nevsiljivo. Dharmapuri (2011, 65) piše, da je v programih razorožitve, demobilizacije in reintegracije, v katere so vključene ženske, možnost zajetja večjega števila orožja zagotovljena. Ženske so namreč znane, da moškim hranijo orožje. Večje število ženskih mirovnic je prednost tudi na splošno, saj ženske pripadnice OS lažje vzpostavijo kontakt in dialog z lokalno skupnostjo, torej lokalnimi ženskami (Sion 2009, 477–478). To trditev potrjuje tudi raziskava Karamejeve (2001), saj piše o tem, da so se na misiji UNIFIL v Libanonu ženske pripadnice bataljona v prostem času družile z lokalnimi ženskami ob kavi ter klepetu. Ta dejanja so vodila do prijateljstev med njimi ter posledičnega zaupanja, ki je eden ključnih dejavnikov za uspeh MO. Bataljon je tako pridobil veliko uporabnih informacij o tem, kaj se na terenu dogaja (Karame 2001). Hkrati pa so pripadnice OS domačinkam s svojim delom in vlogo na MO in v družbi dale nekakšen vzor (Vuga 2008a, 24).

Podobno pišeta tudi Hendricks in Hutton (v Carreiras 2010, 479) in Valenius (2007a), saj so po njihovem mnenju prispevki žensk k uspešnosti MO naslednji:

- lokalno prebivalstvo ženske pripadnice OS vidi kot bolj dostopne in manj ogrožajoče,
- potrebne so na cestnih zaporah, letališčih za opravljanje telesnih preiskav pri ženskah,

- zmožnost sodelovanja z ženskimi lokalnimi organizacijami in zbiranje informacij omogoča natančnejše podatke,
- v prostem času se lahko družijo z lokalnimi ženskami ter pridobijo pomembne informacije,
- služijo kot vzor lokalnim ženskam, da se tudi one pridružijo OS ali policiji,
- žrtve zlorab se lažje razkrijejo ženski kot moškemu,
- služijo tudi kot nekakšna kontrola moškemu neprimernemu vedenju.

»Vloga pripadnic MO je pomembna tudi pri soočanju s travmatičnimi izkušnjami lokalnih žensk in velikokrat tudi otrok, ker so med spopadi doživeli fizične zlorabe, na primer posilstvo, ki je še vedno zelo pogosta metoda vojskovanja, saj predstavlja, simbolno zmago nad nasprotnikom in dokazuje njegovo nemoč« (Valenius v Vuga 2008a, 24). Ker je komunikacija z moškimi otežena, imajo ženske pripadnice OS pomembno nalogo, da pazljivo in z občutkom ravnajo z žrtvami. V Čadu je na primer poveljnik zato zaprosil za več ženskih pripadnic OS (Isaksson v Vuga 2008a, 24). Pripadnice OS lahko namreč na MO po potrebi sprejemajo prijave spolnih napadov, ter lokalne ženske poučijo, kako napade preprečiti oz. se jim izogniti. Ženske pripadnice so tako nepogrešljiv člen pri pomoči lokalnemu prebivalstvu (še posebno ženskam in otrokom) pri oddajanju prijav spolnega nasilja, izkoriščanja ali spolnega nadlegovanja. V teh primerih se žrtve počutijo manj ogrožene in varnejše, pogovor z žensko mirovnico pa je bolj sproščen, saj se žrtve lažje izpovejo ženski kot moškemu (Simić 2010).

Večje število žensk v MO naj bi zmanjšalo tudi spolno nadlegovanje (Sion 2009, 478). Število posilstev je namreč višje v tistih državah, kjer se MO odvijajo. Ravno tako je višja stopnja prostitucije in odstotek spolno prenosljivih bolezni (DeGroot 2001; Simić 2010; Vuga 2008b). Med operacijo v Kambodži, se je na primer število prostitutk v glavnem mestu Phnom Penh zvišalo s 6.000 na 20.000, ena od držav, ki so prispevale svoje vojake, pa je celo ugotovila 25 % okuženost z virusom HIV med svojimi vojaki ob povratku v domovino (DeGroot 2001, 35–38). V raziskavi iz leta 1995 je bilo ugotovljeno, da se je stopnja posilstev in prostitucije ob prisotnosti že manjšega števila ženskih pripadnic OS na MO znatno zmanjšala (prav tam). Enako menita Valeniusova (2007a) in Princ Zeid (v Simić 2010, 194), ki trdita, da lahko pripadnice OS krepijo moralo moških in s tem zmanjšajo prostitucijo, izkoriščanje, posilstva in spolno nadlegovanje. Kljub temu, da različne raziskave kažejo, da se pripadniki obnašajo primernejše, če so na MO tudi ženske, pa to ni vse. Študija OZN, oddelka

za napredovanje žensk je namreč ugotovila, da se moški bolj civilizirano obnašajo le, če imajo poleg ženske svoje kulture, torej svoje narodnosti. Ni torej dovolj le ženska, temveč ženska, ki jih spominja na njihovo domačo družbo (Simić 2010, 190).

Kljub zgornjim podatkom pa se postavlja vprašanje: ali prisotnost žensk res lahko zmanjša pojav prostitucije? V Bosni in Hercegovini, so se namreč ženske pripadnice OS izogibale moških kolegov, saj niso želele vedeti, ali hodijo k prostitutkam. Kljub temu, da jih je njihovo vedenje motilo, niso želele biti tiste, ki bi moške civilizirale (Valenius 2007b, 515). Avtorica raziskave ugotavlja, da se v večini primerov umaknejo. Enako je v svoji raziskavi ugotovila tudi Jennings (v Simić 2010, 195). Vuga (2008a, 25) pa meni, da je to mogoče posledica nizke zastopanosti žensk na MO, ki ne želijo biti izpostavljene. Zgodi pa se lahko, da zaradi napetosti med spoloma kohezivnost enote ni tako močna, kakršna bi morala biti.

OZN (v Simić 2010) še trdi, da imajo ženske pomirjujoč učinek na MO ter da zmanjšujejo agresivnost in »supermoškost«, zato moške na nek način res civilizirajo. Hkrati so moški v družbi žensk bolj odzivni in odgovorni. Enako piše tudi Valeniusova (2007a), saj ugotavlja, da je včasih vzrok za večjo vključevanje žensk na MO ravno pričakovanje, da bodo ženske civilizirale moške ter zmanjšale njihovo agresivno vedenje.

Sionova (2009, 480–481) ugotavlja, da so MO popolnoma nekaj drugega, kot si to predstavljajo vojaki. V raziskovanju MO KFOR in SFOR ter nizozemskih udeležencev je ugotovila, da so vojaki šele na licu mesta ugotovili, da je MO v primerjavi s treningi pred njo zelo mirna in humanitarno usmerjena. Priprave nanjo so bile namreč zelo aktivne, nasilne in vojakom v izziv. Posebno pehota je bila mnenja, da lahko prav vsak opravlja delo na MO, da je delo prelahko, zahteve prenizke, da lahko to delo opravljajo celo ženske, saj se tam nič ne dogaja. Razkol med pričakovanji in realnim stanjem je vojake spravljal v nejevoljo in zmedenost.

Zanimiva je tudi raziskava Valeniusove iz leta 2004-2005, ko je intervjuvala finske pripadnike OS na MO na Kosovu. Ti so skoraj vsi dejali, da bi na MO moralo biti več žensk, saj imajo drugačne kvalitete kot moški. Zanimiv je bil primer vojaka, ki ni zmozel pomiriti dveh lokalnih deklet, ki jim je zgorela vas. Ko je k njim prišla ženska pripadnica, sta se dekleti zlahka pomirili. Vojak je še dejal, da se je takrat počutil zares brezupno (Valenius 2007b, 515).

MO naj bi zaradi različnih izkušenj žensk v vseh aspektih svojega delovanja veliko pridobila (Sion 2009, 478). DeGroot ravno tako poudarja (2001, 36), da že majhno število ženskih vojakinj na MO prinese pozitiven učinek. Dharmapurijska pa piše (2011, 60), da je v taktičnih varnostnih in policijskih operacijah, kjer so vključene ženske, večja možnost ublažitve nasilja ter zgraditve zaupanja med vojaki in lokalno populacijo.

Raziskava v ZDA, ki jo je opravila ameriška vojska med letoma 1993 in 1994 kažejo, da je usposabljanje mešanih enot uspešnejše in da so mešane enote boljše zaradi konkurence med moškimi in žensko. Ženska želi biti dobra kot moški, zato je to zanjo motivacija. Moškimi pa je bila motivacijski dejavnik ženska v enoti, ki jo želi premagati. Teh motivacijskih dejavnikov pa niso zaznali v spolno homogenih ekipah, zato so se tam standardi znižali (Goldstein v Vuga 2008b, 32).

9 RAZMERJA MED ŽENSKAMI NA MIROVNIH OPERACIJAH

Socialne interakcije med pripadnicami OS na MO so zanimivo področje proučevanja. Medtem, ko sem pričakovala popolno podporo med pripadnicami, sem po prebrani literaturi ostala brez besed. Ženske namreč iščejo stike predvsem med moškimi, z ženskami pa ohranjajo le neformalno interakcijo, s katero si zagotavljajo podporo, kar je nasprotno od moških, ki so nagnjeni k iskanju moških stikov. Ibarra (v Sion 2009, 483) trdi, da imajo moški večinoma višje čine in večji dostop do podatkov, zato ženske, ki so večinoma na nižjih položajih, skozi interakcijo z moškimi iščejo dostop do virov in večjega vpliva. Podobno piše Peščeva (2002), saj leta 2002 na najvišjih položajih v SV ni bilo žensk, najvišja dolžnost ženske je bila takrat brigadir, najvišji osebni čin pa major. Takrat je bila v SV le ena polkovnica, medtem ko je bilo žensk v SV okrog 9 %, častnic pa le 2 % (Pešec 2002, 141).

Večina žensk je v raziskavi nizozemskih pripadnic v SFOR in KFOR bilo v enoti raje v manjšini, drugim ženskim kolegicam večinoma niso bile naklonjene. Kljub temu, da so v nizozemski odpravi tri kolegice v enoti Grizzly bivale v skupnem šotoru, so se raje družile z moškimi kolegi kot druga z drugo, druga drugi pa so se celo izogibale. Neka pripadnica je celo izjavila: »Ne moti me, da sem edina ženska v enoti. Ženske ne bi smele biti v večini, to ni dobro« (vojakinja v Sion 2009, 482). Ženske so več kot očitno proti povečevanju deleža žensk v MO, saj so bile mnenja, da »to ne bo dobro«, da »bo šlo vse narobe«, ter da bo

»postalo bolj ogabno« (vojakinja v Sion 2009, 483). Neka oficirka, katere najboljša prijateljica je bila ženska, je povedala, da je to zgolj naključje ter da ima raje prijatelje znotraj njenega čina kot pa ženske kolegice. Nočni obisk v kosovskem baru je avtorici raziskave le še potrdil trditve, saj so ženske v baru sedele daleč ena od druge, vsaka obkrožena s skupino moških kolegov (prav tam). Po mnenju ženskih pripadnic v enotah Grizzly in Bulldog ženski prepir traja večno, medtem ko se moški hitro konča. Pripadnice OS naj bi bile po svoji naravi brutalne, zato so se tudi vključile v OS, znajo biti arogantne ter nepredvidljive. Med seboj se ne razumejo, se opravljajo ter otežujejo drugim ženskam njihovo delo. Vsaka zase pa trdi, da je drugačna, da se ne zapleta v prepire, ter da njena jeza hitro popusti (Sion 2009, 484). Dejansko zanikajo svojo ženskost, kljub temu, da po svoji zunanji podobi svojo ženskost poudarjajo. Po službi so v prostem času intervjuvane pripadnice OS nosile obleke in bile naličene (prav tam).

Avtorica raziskave je mnenja, da na žensko obnašanje vpliva tudi podatek, da ko je v enoti med 15 in 30 odstotki žensk, se njihov vpliv bolj zazna, kar lahko sproži grupiranje ter s tem spremeni naravo skupine. V enoti z več ženskami tako hitreje pride do nastanka skupin, med temi skupinami pa do negativne energije, konfliktov, nerazumevanja. V nizozemskih enotah Grizzly in Bulldog je bilo manj kot 15 % žensk, zato so ena drugo videle v stereotipni luči. Trdile so, da se ženske raje prepirajo kot moški, da ne pozabijo oziroma odpustijo napake, da so ljubosumne na druge kolegice, da niso iskrene ter da rade opravljajo. Če je ena od njih varala, so bile »obtožene« vse, vse so od moških kolegov dobile negativen odnos. Več žensk bi se jim pridružilo, večja bi bila možnost, da bi bile vse na slabem glasu. Tega pa se pripadnice bojijo (Sion 2009, 483–484).

10 PRIPADNICE SLOVENSKE VOJSKE NA MIROVNIH OPERACIJAH

Leta 2008 je imela SV 16 % žensk v svojih vrstah, med častniki in podčastniki pa 10 %. Leta 2012 je bilo žensk v SV 15,4 %, med podčastniki 8,4 % in med častniki 11,6 %. Ženske so leta 2008 zavzemale štiri vodstvene položaje, leta 2012 pa sedem vodstvenih položajev. V letu 2011 je bilo žensk s činom brigadirke ali višje 0,2 % (OF-6 ali višje), majork, podpolkovic in polkovic je bilo 1,12 % (OF-3 do OF-5), poročnic in nadporočnic pa 2,47 % (OF-1 do OF-2). V tem letu je SV imela 26 poveljnic voda, 2 poveljnici čete in 2 poveljnici bataljona. Letos (2013) je v SV le 11 poveljnic čete, nobene poveljnice voda ter le 1

poveljnica bataljona in 1 poveljnica šole za častnike. Čine poddesetnik, desetnik in naddesetnik pa je imelo v SV v letu 2012 od 16–25 % žensk. En čin višje - vodnik, položaj, na katerega moraš biti izbran, je istočasno zasedalo le 5,8 % žensk. Na delovnih mestih višjih in nižjih vojaških uslužbencev pa je žensk tudi do 60 %. Zanimivo je tudi, da je na enajstih položajih v obdobju med leti 2008 in 2012 krožilo le 5 žensk. Med 117 častniki, ki so se udeležili najvišjih šolanj v tujini, so bile do leta 2012 le štiri ženske (Pešec 2013).

Slovenija je svoje vojake na MO pričela pošiljati leta 1997. Takrat so ženske le redko bile napotene na MO, saj je napotitev praviloma temeljila na prostovoljni odločitvi pripadnikov. Od leta 2003 pa SV na MO pošilja celotne enote, zaradi česar odhod na MO ni več prostovoljna odločitev posameznika (Jelušič in Vuga 2013, 9).

Slovenija je leta 2011 pripravila in sprejela Nacionalni akcijski načrt za implementiranje resolucije VSZN 1325. Kljub temu je resolucija že bila implementirana v aktivnosti, izobraževanje in vadbene programe. Ministrstvo za obrambo stremi k enakovredni reprezentaciji spolov v sodelovanju Slovenije v MO, posebno na višjih ravneh odločanja kot tudi po številu. Slovenske OS namenjajo veliko pozornosti primerni in kvalitetni pripravi svojih pripadnic, pripadnikov ter civilnih strokovnjakov na MO. Tako se znajo na MO primerno odzivati v kontaktu z lokalnim, v veliki meri ženskim prebivalstvom, ki je ponavadi izključeno iz pogovorov o zaključku konflikta. Ženske pri tem igrajo veliko vlogo (Jelušič 2011).

Nacionalni akcijski načrt Slovenije za implementacijo resolucije 1325 med drugim vsebuje tudi cilje, ki se posvečajo pripadnicam OS na MO. Te cilje opisuje Buničeva (2011, 78):

Vlada RS bo:

- nadalje spodbujala interese žensk za sodelovanje v mednarodnih operacijah in misijah skozi pozitivne spodbude in druge motivacijske faktorje, ter s tem postopno povečala sodelovanje žensk v mednarodnih operacijah in misijah,*
- okrepila sodelovanje pri izvedbi projektov z nevladnimi organizacijami na promociji ženske integracije v preprečevanju in reševanju konfliktov, v mirovnih pogajanjih, MO in misijah, humanitarni aktivnosti ter pri razvoju projektov in aktivnosti v podporo trajajočemu miru in stabilnosti v pokonfliktnih obdobjih.*

Za doseganje bolj uravnotežene reprezentacije spolov v aktivnostih, namenjenih preprečevanju in reševanju ter vzpostavljanju miru in varnosti pa so bili spisani še naslednji cilji (Bunič 2011, 80):

Zagotoviti enakovredno participacijo pripadnic OS RS in civilnih strokovnjakinj ter povečanje njihove vloge v procesih odločanja v povezavi z preprečevanjem in reševanjem konfliktov; obdržati ženske kvote v operacijah kriznega odzivanja; izboljšati kakovost priprav pripadnikov/-ic OS RS in civilnih strokovnjakov za primerno interakcijo s civilno populacijo na kriznih območjih, kjer ženske ponavadi niso obravnavane enakovredno.

Slovenija se je decembra 2009, ko je sprejela direktivo o implementaciji resolucij VSZN 1325 in 1820 zavezala k spodbujanju enakovrednosti spolov, tudi v SV. Tako naj bi povečali število pripadnic SV v procesih odločanja, kriznem menedžmentu in na MO (Bunič 2011, 80–81).

Med majem 1997 in julijem 2012 je bilo na MO po svetu odposlanih 7573 pripadnikov SV, 609 (8,04 %) od njih je bilo ženskih pripadnic (Jelušič in Vuga 2013, 9). Med leti 2005 in 2009 ni v MO OZN sodelovala niti ena slovenska pripadnica, v operacijah EU pa kar nekaj: leta 2005 jih je sodelovalo 37, leto kasneje 19, leta 2007 jih je sodelovalo 14, leta 2008 šest ter leta 2009 tri. Te številke vsebujejo osebje na vseh področjih (tudi policijske sile). Leta 2009 je na MO sodelovalo 92 žensk, kar je skoraj 9 % vseh pripadnikov SV (Bunič 2011, 81), saj je na MO tistega leta sodelovalo vsega 1037 pripadnikov SV. Sedem žensk je služilo v operaciji ISAF, tri v EUFOR, 82 pa v KFOR na Kosovu. Od vseh pripadnic je bilo 47 navadnih vojakinj, 9 vojaških strokovnjakinj, 19 podčastnic in 17 častnic (prav tam).

V letu 2009 je bilo izmed vseh pripadnikov OS napoteni na MO 9,2 % žensk, nekaj izmed njih celo na višjih, odgovornejših položajih (Jelušič 2011, 70–73). To je do danes tudi najvišji delež pripadnic SV na MO, saj so odstotki udeležbe za vsa prejšnja in kasnejša leta manjši od 7,6 %. Leta 2009 je bilo na MO izmed vseh let napoteni drugo največje število pripadnikov in pripadnic SV (1280), prednjači pa sicer leto 2008 z 1575 napotenimi pripadniki in pripadnicami SV, ko je bil odstotek žensk drugi najvišji in sicer 7,52 % (Jelušič in Vuga 2013).

V letu 2010 je odstotek napotenih žensk v tujino narasel na 9,25 %, 7 % jih je bilo napotenih na MO. Odstotek ženskih pripadnic SV je bil sicer tistega leta le 5,64 % (Jelušič in Vuga 2013,10). Takrat je v operaciji EUFOR Althea v BiH slovenskemu kontingentu poveljevala ženska polkovnica. Prav tako so bile ženske pripadnice SV v Afganistanu in na Kosovu nameščene kot namestnice poveljnikov kontingentov (Bunič 2011, 82–83).

Povprečna starost pripadnic SV, poslanih na MO se je med leti 2003 in 2012 gibala med 32 in 37 let. Analize pa tudi kažejo, da pripadnice SV do danes še niso bile odposlane na vse MO v katerih Slovenija sodeluje. Nobena ženska na primer ni bila odposlana na MO UNIFIL, NTM-I in TChad/CAR. Daleč največ pripadnic je vsako leto napotenih na MO KFOR na Kosovu, leta 2008 na primer celo 94, kar znaša 73,4 % vseh pripadnic SV, ki so bile v tem letu napotene v tujino na MO (Jelušič in Vuga 2013, 11–12).

Kljub vsem pozitivnim podatkom pa ni pričakovati, da se bodo pripadnice SV številčno kdaj približale udeležbi pripadnikov SV na MO. Odstotek napotenih je bistveno manjši kot odstotek pripadnic SV, ki se giblje okrog 15 % . Razlogov za to je več, najpomembnejši pa so po mnenju Jelušičeve in Vugove (2013) trije: materinska vloga, ki od pripadnic zahteva več časa v času, ko otroci še niso v šoli; nižji povprečni čin in delovno mesto, ki ga pripadnica zaseda v primerjavi z drugimi pripadniki SV in prevladujoč sistem moških vrednot, ki še vedno ovira žensko popolno integracijo v določene enote SV.

10.1 Izkušnje pripadnic Slovenske vojske na mirovnih operacijah

Za preverjanje raziskovalnih vprašanj v diplomski nalogi sem opravila intervjuje s tremi pripadnicami SV, ki so sodelovale na več MO. Intervjuvala sem polkovnico, podpolkovnico in nadporočnico. Dva od intervjujev sem opravila ustno, enega pa pisno, saj je bila ena od pripadnic v času pisanja te diplomske naloge v tujini.

Pripadnice so bile poslane na več MO. Prva je bila na štirih MO: leta 1998, 2000 in 2001 na Cipru (UNFICYP) ter leta 2004 v Bosni (SFOR). Druga je sodelovala na MO v Bosni v letih 2007–2008 ter na Kosovu med letoma 2011–2012. Tretja pa je sodelovala na MO leta 2007 v Afganistanu (ISAF), leta 2008 in 2009 pa na Kosovu (KFOR).

10.1.1 Tradicija in kultura

Pripadnice SV, ki sem jih intervjuvala, s tujimi pripadniki OS in njihovo kulturo niso imele problemov. Ker so kontingenti na MO večkrat mešane sestave, morajo medsebojno sodelovati in tu ne sme biti problemov. Ena od njih tujce takole povzema (Pripadnica SV 1, 2013):

Britanci z ženskami nimajo problemov, imajo častnice, vojakinje ... Argentinci so »latinosi« z močnim temperamentom in so manj vajeni žensk, zato dajo včasih neroden, ponesrečen komentar (namesto »Yes mam«, so dejali »Yes sir«). Vendar niso nikoli nesramni ali žaljivi. Avstrijci in Madžari so relativno normalni. Italijani niso žaljivi, vendar se raje umaknejo, če ne vedo, kako bi se obnašali. Američani imajo stroga pravila, radi gredo v ekstreme, pozitivne in negativne, na primer nošenja orožja na wc do strogega pravila nedotikanja pripadnic OS ženskega spola.

Druga intervjuvanka pa priznava, da je Albancem nepojmljivo videti žensko v uniformi, z Američani pa je težko delati, ker imajo stroga pravila, ki človeka motijo, ker pretiravajo. Tako na primer ni mogla priti do njih na pogovor, saj ni mogla v njihove prostore. Meni, da so moški tisti, ki imajo pomisleke glede žensk (Pripadnica SV 2, 2013).

»Ženske se bomo že prilagodile. Na častniški šoli ni bilo nikoli problemov, smo bile hitrejše, nikoli zamujale, malo smo trmaste in gre... tudi na terenu nikoli ni bilo problemov. Pa sem spala v šotoru s 15 moškimi, pa niso vedeli, kdaj imam menstruacijo, jaz pa sem vedela o njih vse (tudi kdaj in kako hodijo na stranišče), ker moški pač tako funkcionirajo« (Pripadnica SV 2, 2013).

10.1.2 Družinsko življenje

Dve izmed treh pripadnic SV, ki sem jih spoznala, sta poročeni, njuna moža pa sta ravno tako pripadnika SV. Ena od njiju še nima otrok. Ena od njih je samska. Ta zase pravi, da je večkrat morala nadrejenim poudariti, kako pomembno se ji zdi pravočasno vedeti točen datum odhoda na misijo, saj mora za njen dom poskrbeti nekdo drug (plačevati položnice, skrbeti za zračenje, rastline ...). Če bi imela partnerja, to ni potrebno, saj bo za dom skrbel on (Pripadnica SV 1, 2013). Drugi dve pravita, da sta se s partnerjem vedno razumeli, da nikoli ni bilo nesporazumov glede odhoda na MO. Temu pripisujem tudi dejstvo, da sta oba partnerja ravno tako pripadnika SV. Ena od njiju pravi:

Takšno partnerstvo je izziv. Menim, da zato živimo bolj kvalitetno življenje. Če imaš službo rad, večkrat vidiš pluse kot pa minuse. Je pa res, da je zelo pomemben dovolj dolg časovni razmak med misijami. Z napredovanji se mi zdi usklajevanje družinskega življenja in službe lažje, ker si v bojni enoti več na terenu, kot sem zdaj. Imam zelo rada svojo službo, ne ostajam pa v službi po koncu delovnega časa. /.../ Mi (vojaki) nismo čisto normalni, imamo drugačno toleranco, zato se med seboj hitro najdemo. Zato so vojaški pari, zakoni zelo pogosti. Fajn je samo nadrejenim hitro predstaviti situacijo, da ne delata skupaj in potem ni problemov (Pripadnica SV 2, 2013).

Ker je bila na prvi MO poveljnica voda in to že prvo leto po končanem šolanju, ena od pripadnic pravi, da ni imela niti časa, volje in energije imeti stike s širšim socialnim okoljem. Redno je poklicala moža, prijateljico in enkrat tedensko starše. Pomoči, kot jo organizira SV, ni potrebovala. Meni tudi, da prave pomoči pravzaprav ni, saj bi bila pomoč zanjo takšna, da pripadniku na MO ne bi bilo potrebno skrbeti, kaj se dogaja z družino, temveč bi bil miren, ker bi vedel, da za njih nekdo skrbi ter jim redno pomaga. Tega pa v SV ni (Pripadnica SV 2, 2013).

10.1.3 Priprave na mirovne operacije

Vse tri pripadnice SV menijo, da so priprave na MO dobre ter da so jih ustrezno pripravile na stanje v državi gostiteljici. Vendar je po mnenju ene od njih vojaki vedno, ko pridejo z MO povedo, kaj bi še v priprave lahko vključili. Priprav tako nikoli ni dovolj, nemogoče je, da bi priprave pripadnike OS pripravile na vse, kar jih lahko na MO doleti.

Na pripravah nobena od treh intervjuvank ni bila drugače obravnavana zato, ker bi bila ženska. Ena od njih je dejala: »Vsak ve, kaj je njegov posel in tega smo se držali. Vse je odvisno od tega, kako se postaviš! Ne moreš pričakovati, da te bo kdo »ujčkal«. Pravila so enaka za vse in takrat ni težav« (Pripadnica SV 1, 2013).

Dve intervjuvanki sta povedali, da je bila tema žensk v OS in žensk kot lokalnega prebivalstva tekom priprav obravnavana, ena od njih pa predavanj na to temo tekom priprav

na MO ni bila deležna. Ena od njih je zatrdila, da se v zadnjih šestih kontingentih o teh temah veliko govori.

10.1.4 Odzivi moških kolegov

Na vprašanje o odzivih moških kolegov na njihova napredovanja in delo ter o šikaniranju, pritožbah in zlorabah so intervjuvanke odgovarjale različno. Zanimalo me je tudi, ali so moški kolegi do njih kdaj izrazili pretirano skrb.

Prva intervjuvanka ni bila izpostavljena šikaniranju ali zasmehovanju. Tudi njene službene ocene ne dopuščajo dvoma o njeni usposobljenosti za opravljanje njenega dela na visokem položaju v SV. Pravi, da je sicer res instinkt moškega tak, da bo v kritični situaciji najprej rešil žensko, nato pa moškega, vendar to ni razlog, da bi nekemu prepovedal opravljati svoje delo. Ker je bila med drugim tudi poveljnica bataljona na MO, se je s podrejenimi veliko pogovarjala. Pravi, da so pritožbe bile, upravičene in neupravičene. Nekatere ženske tudi pretiravajo (prejela je pritožbo, ker na vratih stranišča ni bilo znaka za žensko stranišče). V svoji karieri je že doživela nekaj primerov neprimernega obnašanja do žensk. Na eni od MO ji je namreč bil podrejen poveljnik voda, ki je bil zelo nesamozavesten, slabo govoril angleško, vsakič, ko se je z njo srečal, se je začel tresti. Imel je težave s dejstvom, da je vodja kontingenta ženska. Na MO so ga poslali kljub njenemu neodobravanju. Bil je nervozen, tudi v kontingentu se z nikomer ni razumel. Na srečo je bila MO njegovega voda skrajšana na tri mesece (Pripadnica SV 1, 2013).

Drugi primer se je zgodil v njeni enoti, ko naj bi na MO odšli dve dekleti v enoti. Njena odločitev je bila, da gresta obe ali nobena, ker so imeli na tisti MO izvidniške naloge in majhen kontingent, zato bi po njenem mnenju ena sama ženska lahko imela težave. Ob koncu urjenja je njun vodja eno pohvalil, druge pa ne, zato na MO ni odšla nobena. Ena od njiju je zato pisala sindikatu, zadeva je prišla celo v časopise. Vendar intervjuvanka meni, da se je odločila prav, saj se je ena od deklet mesec kasneje poročila z moškim iz enote, ter se pol leta kasneje tudi ločila. Če bi na MO poslala skupaj moža in ženo, meni, da bi lahko imeli velike probleme (Pripadnica SV 1, 2013). »Raje tvegam zamero in pošljem homogeno ekipo, kot da tvegam velike probleme z odnosi v enoti (Pripadnica SV 1, 2013).«

V neki drugi enoti pa je na MO sodeloval pripadnik, ki je večkrat v družbi moških (in v neposredni bližini žensk) komentiral žensko nesposobnost ter večkrat dejal, da sodijo le za štedilnik. Ženske so mu povedale, da je šel čez mejo, vendar jih ni upošteval. Intervjuvanka se je z njim nato pogovorila, tudi o možnostih disciplinskih ukrepov. Pripadnik je nato v kratkem zaprosil za premestitev (Pripadnica SV 1, 2013).

Druga intervjuvanka meni, da je nasploh v življenju in tudi v SV tako, da se ženskam večkrat ponudi pomoč. Vendar po svojih izkušnjah ocenjuje, da moški pripadniki SV niso preveč pokroviteljski, da pa bi bilo zanimivo videti, kako bi se obnašali v resnih bojnih situacijah, s katerimi pa SV (še) nima izkušenj. Med njenim sodelovanjem v MO v Afganistanu so bili na bazo trikrat izstreljeni projektili, vendar niso zahtevali smrtnih žrtev ali ranjenih. Zaradi dogodkov so morali izvesti nekaj aktivnosti, pri katerih pa ni zaznala pretirane skrbi zanj s strani moških kolegov. Je pa doživela nekaj čudnih pogledov na MO, sploh v Afganistanu, saj je bila tam prva poveljnica v tej vlogi, zato so bili začudeni. Sama pravi (Pripadnica SV 2, 2013):

Zelo pomembna je profesionalnost, če opravljaš naloge, daš nase opremo, potem ni problem. Smo zelo dobro delali. Potrebno se jim je (moškim) dokazati. Meni se je vedno zdelo, da imam prednost, ker sem vredna. Mislila sem si: lahko me imate za manjvredno, vendar gledano širše sem pridobila s tem. Nisem prišla v vojsko, da bi dokazovala, da sem boljša od njih. Ker je to nemogoče.

Doživela pa je primer, ko se je na pripravah izkazalo, da bodo na MO šle tri ženske, kar se je nekaterim zdelo preveč. Zato jim je že v času priprav dala vedeti, da jih bo vzela s seboj zato, ker meni, da so dobre, celo boljše od drugih, a hkrati od njih pričakuje, da bodo bolj razsodne od moških. Dala jim je vedeti, da bodo v primeru igranja na karto ženskosti in izzivanja, poslani domov. Meni, da so ženske tiste, ki morajo postaviti mejo moškemu. Tako nikoli niso imeli problemov, zato se tudi ona ni spuščala v njihova razmerja (Pripadnica SV 2, 2013).

Tretja intervjuvanka je dejala, da nikdar ni bila tarča zasmehovanja, saj so njena napredovanja sledila načrtani karierni poti, zato je sproti pridobila vsa potrebna izobraževanja za napredovanja (Pripadnica SV 3, 2013).

10.1.4 Spolno nadlegovanje

Znano je, da se stopnja prostitucije in včasih tudi posilstev, v državah gostiteljicah MO, v času poteka MO, poveča. Vendar uradno intimnih stikov z lokalnim prebivalstvom pripadniki OS ne smejo imeti, saj gre za hujšo kršitev vojaške discipline (Pripadnica SV 2, 2013).

Nobena od treh intervjuvank na MO ni bila tarča šikaniranja, kakršnekoli zlorabe ali spolnega nadlegovanja. Ena od njih se je sicer z verbalnim nadlegovanjem soočila na pripravah na misijo s strani pripadnika tuje OS, vendar tega ni prijavila, saj je težko dokazljivo in ker je ostalo le na verbalni ravni. Dogodek je vzela kot poučno izkušnjo, ki se je dobro končala (prav tam).

Očitno pogosto pa se odvijajo intimni odnosi med pripadniki OS na MO. Intervjuvanke menijo, da se tega ne da preprečit, saj je to nekaj naravnega. Razmerja se zgodijo, vendar ni problemov, dokler to ne vpliva na kohezijo in delo v enoti. Kljub temu, da so bile na MO na višjih položajih, se v ta razmerja ne vtikajo, dokler to ne vpliva na delo na MO (Pripadnica SV 1,2,3, 2013).

10.1.5 Odzivi lokalnega prebivalstva

Nobena od intervjuvank ni imela težav z lokalnim prebivalstvom. Ena od njih pravi, da je bil na Cipru na turški strani za njih sicer šokantno, da se z njimi pogovarja ženska, vendar so se po dveh mesecih popolnoma ujeli, ter so jo radi poklicali (Pripadnica SV 1, 2013).

Druga intervjuvanka, ki je bila na MO v Afganistanu pravi, da je Afganistan poseben, saj so tam ženske na zelo nizki vrednostni ravni. Ker so bile njene naloge znotraj mednarodnega okolja, veliko stikov z lokalnim prebivalstvom ni imela. Pravi pa, da se zaveda, da bi v primeru incidenta zunaj baze, z lokalnimi moškimi komuniciral njen podrejeni, saj se z njo ne bi hoteli pogovarjati. Primer dobre prakse pa so po njenem mnenju pripadnice pri vходу v bazo, ki pregledujejo ženske civilistke in vojaške osebe. Takole opisuje svoje srečanje z lokalnimi ženskami: »V bazi smo imeli zdravnika, ki je na dan lahko pregledal 10-20 civilistov. Pogosto je nanj zunaj baze čakalo do 100 ljudi, zato sem enkrat šla z njim pred bazo izbirat ljudi, jaz sem bila z njim, v neprebojnem jopiču, z orožjem, da sem ga varovala, »odganjala« ženske in otroke, ki so se kar obešali po njem. Takrat se zamisliš.« Sama vidi

veliko prednost v FET enotah², ki jih imajo Američani ter pravi, da je v akciji ženska dobrodošla, da se lahko pogovori z lokalnimi ženskami in tako kaj izve (Pripadnica SV 2, 2013).

Trenutno na MO v Afganistanu ni žensk, saj SV mentorira Afganistansko nacionalno vojsko, da bodo lahko sami prevzeli nadzor nad provinco. Tam po njenem mnenju ženske ne bi nihče upošteval, da bi jim svetovala in jih mentorirala (Pripadnica SV 2, 2013).

10.1.6 Prosti čas

Vse tri intervjuvanke so na vprašanje o preživljanju prostega časa odgovorile enako. Preživljale so ga s svojimi kolegi in kolegicami, mešano. Menijo sicer, da se moški res držijo nazaj, ko so v ženski družbi, kot pa če so sami, vendar ni bilo nikoli problema. Ena od njih pripoveduje, da so se vsak mesec zbrali skupaj ter se zabavali. Vsakodnevno pa so na MO prisotne športne aktivnosti, televizija, računalniki (predvsem družabna omrežja) (Pripadnica SV 1,2,3, 2013).

10.1.7 Odnosi med pripadnicami

Na vprašanje o odnosih med ženskami na MO sem ugotovila, da se ženske med seboj očitno dobro razumejo, vsaj večina. Ena o intervjuvank je dejala, da konfliktov, ki bi bazirali na tem, da so istega spola, ni bilo. Pravi (Pripadnica SV 1, 2013): »Konflikti so, seveda. Ko živiš z nekom tri mesece, si z njim deliš kontejner. Še to, kako odloži žlico, ti gre na živce. Doma si s partnerjem popoldne in ponoči, tu pa 24 ur na dan, tri mesece. Potem greš na dopust in nato nazaj še za tri mesece.«

² V ZDA nastale ženske ekipe za sodelovanje (FET-female engagement teams), ki so jih vzpostavili v USMC (US Marine Corps) uporabljajo za usmerjene dejavnosti varnosti, danes v Afganistanu, prej pa tudi v Iraku. »Levinje« so bile predhodnice FET ter so bile ustanovljene zaradi pojava varnostnih groženj s strani ženske populacije v konzervativnih regijah Iraka. Vojakinje so lahko pregledovale Iračanke za orožje in tihotapstvo. Zaradi te velike prednosti so v Afganistanu prav tako začeli uporabljati ženske ekipe FET so sicer začasne ekipe, ki podpirajo operacijo Enduring Freedom v sedem mesečnih rotacijah od marca 2010. Njihova naloga je razvijanje razmerij z lokalnim ženskim prebivalstvom skozi rutinske patrolje, razne operacije, varnostna preverjanja, zbiranja informacij,... Enote so najbolj uspešne, ko imajo poleg še podporo pehote, saj lahko iz vsake operacije iztržijo največ, kar lahko (Dharmapuri 2011, 60). Vojakinje, ki sodelujejo ali so sodelovale v FET v Afganistanu ,opravljajo pomembno delo. Medtem ko moški z ženskami ne smejo govoriti, to pomeni, da ne smejo komunicirati z vsaj polovico prebivalstva. Te vojakinje pa lahko pridejo v hišo, njihov dom, z njimi navežejo stike, utrdijo zaupanje. Pomagajo pa tudi pri higieni, zdravstveni oskrbi, pomagajo lokalnim ženskam, da se začnejo ukvarjati s kakšnim poslom, ali pa so v pomoč pri ustanovitvi šole. Moški vojaki tega zaradi kulture in tradicije ne morejo storiti (Youtube 2012).

Druga intervjuvanka je mnenja, da obstajata dve vrsti žensk. Tiste, ki svojo vlogo razumejo in tiste, ki še same ne vedo zakaj so prišle v SV, si iščejo fanta ali moža, in potem povzročajo probleme. S prvimi se sama odlično razume, pravi, da so na MO imele ženske pogovore ter so po potrebi držale skupaj (Pripadnica SV 2, 2013).

10.1.8 Dejavniki, ki omejujejo/spodbujajo večjo prisotnost žensk na mirovnih operacijah

Intervjuvanke se zavedajo svoje fizične šibkosti v primerjavi z moškimi, zato je to za njih omejitveni dejavnik, vendar kot pravijo, ni veliko delovnih mest, kjer bi fizična moč žensko omejevala. Ena od njih pravi (Pripadnica SV 1, 2013): »Fizično nisem dovolj močna, da bi dvignila orožje na Valuku, ga nesla dol z vozila, ga razstavila in sestavila nazaj. /.../ Imela sem pet voznic kamiona, ena je imela 1,5m in 45kg, pa je bila vrhunska. Ko ni mogla odtegnit vijaka na kolesu, pa so ji fantje pomagali.«

»Biti v polni bojni opremi, ni enostavno. Naše kosti niso narejene za to. /.../ Ženske imamo večji prag bolečine, večjo vzdržljivost. Poveljnica je lahko včasih preveč pokroviteljska, ima preveč materinski odnos. Pretirana skrb je negativna stran in tu je moškim lažje« (Pripadnica SV 2, 2013).

Intervjuvanke menijo, da je ženske treba uporabiti tam, kjer lahko največ doprinesejo. To so po njihovem mnenju logistične, podporne enote, nadzor zračnega prostora (zaradi natančnosti), enote za usposabljanje. Manipulantke s strelivom in voznice so po njihovem mnenju odlične. Imajo boljše komunikacijske sposobnosti, pri uporabi angleščine so bolj samozavestne, če naredijo napako, pa jim je manj nerodno. So bolj mirne in prijazne, zato so potrebne pri stikih z lokalnim prebivalstvom, hkrati pa tudi bolje razumejo razmere in so dojemljivejše. Delajo lahko več stvari hkrati (Pripadnica SV 1,2,3, 2013).

10.2 Ugotovitve

Skozi raziskovanje in razčlenjevanje intervjujev, ki sem jih izvedla s tremi pripadnicami SV, sem ugotovila veliko razlik med njihovimi odgovori ter literaturo, ki sem jo predelala med pisanjem diplomskega dela. Zavedam se, da je izvedba treh intervjujev premalo za postavljanje novih dognanj, vendar vseeno poda določene ugotovitve, ki lahko predstavljajo osnovo za nadaljnje raziskovanje. Zato lahko na tem mestu potrdim svojo domnevo, da bodo

intervjuvanke ovrge oziroma zanikale večino argumentov proti vključevanju žensk v OS in na MO.

Izmed dejavnikov, ki omejujejo sodelovanje pripadnic na MO lahko potrdimo, da so nekateri od njih realni in še vedno držijo. Pripadnice priznavajo svojo fizično šibkost in včasih pretirano skrb ter omejenost v primeru, da imajo majhne otroke oziroma so noseče. Družine ne vidijo kot omejevalni dejavnik. S spolnim nadlegovanjem in neučinkovitostjo ali zmanjšano kohezivnostjo se niso srečale, vse pa so mnenja, da človeka ne določa spol, temveč njegovo delo. Niso bile diskriminirane, niti se tako ali drugače počutile kadarkoli izključene. Tudi v prostem času so se družile z moškimi kolegi, kar se ne sklada z ugotovitvami drugih raziskav, ki kažejo, da se pripadnice na MO počutijo osamljene, ter da z moškimi kolegi nimajo enakih hobijev.

Odnosi med ženskami na MO so po njihovih izkušnjah pozitivni, kar se ne sklada z literaturo, katera nakazuje nenaklonjenost med pripadnicami samimi. Intervjuvanke so se namreč s kolegicami dobro razumele. Presenečena pa se bila nad tem, da z lokalnimi ženskami niso imele veliko stikov, oziroma sploh ne. Kar pa dejansko pomeni, da se ženskih pripadnic OS na MO ne uporablja za naloge, kjer bi kot ženske imele prednost. Intervjuvanke so namreč opravljale enake naloge kot moški. Mogoče je to povezano tudi s činom intervjuvank, saj so imele dve od njih pomembnejše naloge (skrb za celoten kontingent oz. pripadnike SV) kot pa so patroljiranje in stiki z lokalnim prebivalstvom. Kljub vsem pozitivnim mislim pa so intervjuvanke mnenja, da se z moškimi muslimani ne bi mogle pogovarjati, kljub temu, da veliko literature in raziskav potrjuje nasprotno. Kar kaže na dejstvo, da ženskam kljub pripravam in predavanjem o pomembnosti ženskih pripadnic OS na MO na tem področju manjka samozavesti.

Kot negativno stran pričujočega raziskovanja bi bilo dobro izpostaviti tudi dejstvo, da SV ni bila (do sedaj) nikoli udeležena oboroženih bojev ali neposrednih napadov na MO. Zato je preverjanje določenih trditev in dognanj tujih avtorjev nesmiselno in nemogoče, saj SV določenih izkušenj nima, zato tudi ne moremo pričakovati informacij o na primer odzivu pripadnikov na ranjeno/ubito kolegico ali morebitnih posttravmatičnih sindromov in vplivov stresa na pripadnike in pripadnice SV.

Menim, da bi pripadnice lahko bolje uporabili ter jim dali večjo veljavo na MO, vendar se postavlja vprašanje diskriminacije, tokrat moških. Dati posebne naloge ženskam, in hkrati posebne privilegije? Najlažje je, če vsi opravljajo enake naloge. Tu se po mojem mnenju vidi, da resolucija 1325 in vsa prizadevanja ter raziskave o pomembnosti žensk na MO še niso obrodili velikih sadov. Dogaja se, žensk na MO je vsak dan več, vendar jih ne uporabljamo za naloge, zaradi katerih smo jih tja postavili. Naloge, za katere trdimo, da jih ženska opravi bolje kot moški. Zaenkrat so ženske še vedno le eden od pripadnikov OS. Upam, da lahko v prihodnosti pričakujemo podobne enote kot so FET v ameriških OS tudi pri nas in drugje v Evropi, saj menim, da so odličen vzor da MO doprinesejo velik del uspeha.

11 SKLEP

V zvezi z sodelovanjem ženskih pripadnic OS na MO v literaturi naletimo na več paradoksov. Razkorak med teorijo in prakso je velik, saj se je v zadnjih 13 letih ustvarilo ogromno dokumentov, resolucij, načrtov, ki pa se v praksi ne izvajajo, zato ne prinašajo pričakovanega uspeha. Kljub temu, da ženskam pripisujejo čedalje večji obseg del (ne le administracija, pač pa tudi bojne naloge, preiskovanje žensk na vstopnih točkah, obhodi ...), se v praksi veliko ni spremenilo. Kljub temu, da odstotek sodelovanja ženskih pripadnic OS na MO med državami različen, je skorajda povsod nižji kot je odstotek žensk v OS v domovini (Carreiras 2010, 477–478). Tako je tudi v SV, saj je odstotek žensk v OS okrog 15 %, na MO pa 5-8 %.

Ironija je, da so nove priložnosti za ženske vojaški službi legitimizirane z diskurzom, ki ustreza tradicionalnim spolnim stereotipom. Ženske so nežne, spravljive, prijazne,... Še nedolgo nazaj pa so se ženske pripadnice OS trudile biti čimbolj podobne moškimi – robustne, močne, neusmiljene, močate. Na ta način so bile lažje sprejete, imele pa so manj težav. Karamejeva (v Carreiras 2010, 480) trdi, da ženske prispevajo k boljšemu okolju MO, princ Zaid Al-Hussein (prav tam) pa odkriva, da ženska prisotnost ustvarja okolje, ki odvrča od spolnega izkoriščanja in zlorabe, posebno lokalne populacije. Ženske se lahko z lokalnimi ženskami družijo, pridobivajo informacije, jim pomagajo s pogovorom, jim služijo za zgled, itd. Vse to so stereotipi, ki ženske spremljajo dolgo, in ravno ti služijo kot pobuda ženskam, da v večji meri sodelujejo na MO.

Tu pa je še obilo raziskav, ki se delijo na dva pola. Prve poudarjajo čedalje večjo vlogo žensk in s tem večjo možnost uspešne MO, druge pa zaskrbljeno poudarjajo možne negativne vplive na uspešnost le-teh zaradi kulturnih kontraindikacij. Različne raziskave dajejo različne ugotovitve (Carreiras 2010). Čedalje večji je razkol med tradicionalnim »bojnim vojakom« in vojakom na MO. MO namreč zahteva idealnega bojvnika v drugačni luči. Moral bi biti ne le vzdržljiv, pogumen in pripravljen na boj, temveč tudi potrpežljiv, strpen in zmožen empatije. Tu pa vojaki naletijo na neznan prostor, saj se tega skozi še vedno tradicionalni trening niso priučili. Delno pa morajo te vrednote po mojem mnenju tako ali tako biti prirojene.

Ugotovila sem, da so razlike med moškim in žensko, ki privedejo do različnih odzivanj, plod fizičnih in psihičnih lastnosti ženske in moškega, ter da je predvsem ženska stereotipna

nežnejša narava tista, katero teorije smatrajo kot recept za uspeh MO. Argumentov proti vključevanju žensk praktično ni več, saj s časom počasi izginjajo tradicionalni protiargumenti, tako da na koncu ostane le še fizična šibkost žensk. Najbolj spodbujajoč dejavnik za večje vključevanje žensk v OS in na MO je vsekakor spreminjajoča se narava MO ter vse večja enakopravnost žensk na vse področjih družbe, zavirajoči dejavniki pa so diskriminacija, spolno nadlegovanje in še vedno prevladujoča miselnost o tradicionalnih moških in ženskih poklicih.

Delež pripadnic SV na MO se z leti povečuje, vendar ni primerljiv z deležem pripadnic v OS SV, saj je odstotek pripadnic na MO za približno polovico manjši. Pripadnice se srečujejo s problemi na svoji karierni poti, vendar po izkušnjah intervjuvank še zdaleč ne s tako razsežnimi, kot sem to razbrala iz druge literature. Mogoče je vzrok v številčni majhnosti SV in večji sposobnosti prilagajanja ali pa le neizkušenosti in neizpostavljanju neposrednim bojnim nalogam, ki bi resno ogrozile življenja pripadnikov in mogoče izzvale drugačne odzive. Intervjuvanke so namreč imele večinoma pozitivne izkušnje z udeležbo na MO. S težavami, na katere so naleteli, pa so se odzivale s profesionalnim odnosom.

Sama menim, da se MO ne ustanovi kar tako. Le tradicionalna miselnost vojakom ne dovoli misliti izven okvirja. Če pač ni bojnih nalog in varovanja, pregledovanja, obveščevalne dejavnosti, obrambe, napadov, vojaki tam nimajo kaj početi. Po njihovem mnenju. V resnici pa lokalno okolje in prebivalstvo vojake še kako potrebuje pri obnavljanju, razoroževanju, ohranjanju miru že samo z njihovo prisotnostjo. To pa je stvar priprav, ki so očitno vsaj v nekaterih državah še vedno neprimerne ter vojakom ne dajo pravega vtisa o naravi MO.

Potrebno bo spremeniti način mišljenja, ter se zavedati spremenjenih razmer na MO, ki postajajo vse bolj in bolj pokonfliktno in humanitarno usmerjene, kjer tradicionalni vojak nima kaj početi. Potrebna je sprememba režima OS iz dominantno moškega v bolj žensko usmerjenega, ter sprememba vlog obeh spolov v vojaški kulturi. Če ženske ne bodo prevzemale moških vzorcev, kot nekdanj, ampak bodo uveljavljale ženske vrednotno-kulturne vzorce, smo na dobri poti k bolj enakovrednim OS, ter hkrati na poti k uspešnejšim MO. Moški pa bodo morali sprejeti stanje spremenjenih razmer v svetu in v OS, ter medse z veseljem sprejeti žensko kot žensko in ne kot približek moškega. Hkrati pa je ne jemati kot konkurenco ali težavo, ampak z njo sodelovati ter ji priznati drugačne in za OS in MO potrebne vrednote in lastnosti.

12 LITERATURA

- Black, Jeremy. 2001. *War in the New Century*. London and New York: Continuum.
- Bunič, Breda. 2011. Implementation of UNSCR 1325 in the Republic of Slovenia With Focus on Slovenian Armed Forces. V *Women in the security sector – a regional perspective*, ur. Jovanka Šaranovič, 72–85. Strategic research institute. Beograd. Dostopno prek: http://www.peacewomen.org/assets/file/ssr_women_in_the_security_sector_a_regional_perspective_strategic_institute.pdf (4. februar 2013).
- Carreiras, Helena. 2010. *Gendered Culture in Peacekeeping Operations*. *International Peacekeeping* 17 (4): 471–485.
- DeGroot, Gerard J. 2001. A few Good Women: Gender Stereotypes, the Military and Peacekeeping. *International Peacekeeping* 8 (2): 23–38.
- Dharmapuri, Sahana. 2011. *Just Add Women and Stir?* Dostopno prek: <http://www.carlisle.army.mil/usawc/parameters/Articles/2011spring/Dharmapuri.pdf> (17. februar 2013).
- EU. 2011. *Women, peace and security. European Union in action*. Dostopno prek: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/WPSnew032011_EN.pdf (12. januar 2013).
- Gya, Giji. 2007. *The Importance of Gender in ESDP*. Dostopno prek: http://isiseurope.eu/sites/default/files/programmes-downloads/2007_artrel_24_esr34gender-esdp.pdf (13. januar 2013).
- 2011. *Women, Peace and Security in EU Common Security and Defence Policy*. Dostopno prek: http://www.eplo.org/assets/files/2.%20Activities/Civil%20Society%20Dialogue%20Network/Policy%20Meetings/Women%20Peace%20and%20Security%20in%20CSDP%20Missions/EPLO_Background_Paper_CSDN_Meeting_WPS_in_CSDP.pdf (13. februar 2013).
- Grossman, Lisa. 2013. The right to fight: women at war. *New Scientist* 217 (2902): 6.

Grošelj, Klemen. 2007. *Slovenija v svetu mirovnih operacij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Jelušič, Ljubica. 2005. Mirovne operacije: opredelitve, problemi, prihodnost. V *Mirovne operacije in vloga Slovenije*, ur. Ljubica Jelušič, 11–32. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2011. National Action Plan of the Republic of Slovenia. V *Women in the security sector – a regional perspective*, ur. Jovanka Šaranovič, 69-71. Beograd: Strategic research institute. Dostopno prek: http://www.peacewomen.org/assets/file/ssr_women_in_the_security_sector_a_regional_perspective_strategic_institute.pdf (4. februar 2013).

--- in Janja Vuga. 2013. *Feminisation of the SAF and its professionalization*. Ljubljana: interno gradivo.

Jogan, Maca. 2001. *Seksizem v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Karame, Kari H. 2001. Military Women in Peace Operations: Experiences of the Norwegian battalion in UNIFIL 1978-98. V *Women And International Peacekeeping of International Peacekeeping*, ur. Louise Olsson in Torunn L. Tryggestad, 85–96. London and Portland: Frank Cass Publishers.

Kotnik – Dvojmoč, Igor. 2002. Omejevalni dejavniki pri vključevanju žensk v oborožene sile. V *Seksizem v vojaški uniformi*, ur. Ljubica Jelušič in Mojca Pešec, 28–66. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Leijenaar, Colonel Annette H. 2002. *Women's Participation in Peacekeeping Forces*. Dostopno prek: www.oocities.org/womenpeacekeeping/ppleijenaar.doc (5. februar 2013).

Močnik, Boštjan. 2007. *Vpliv delovanja v MO na oblikovanje vojaške kohezije v enoti*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

NATO. Dostopno prek: www.nato.int (25. junij 2013).

OZN. 2006. *Gender Equality in UN Peacekeeping Operations*. Dostopno prek: http://www.un.org/en/peacekeeping/documents/gender_directive2006.pdf (10. januar 2013).

--- 2010. *DPKO/OMA Statistical Report on Female Military and Police Personnel in UN Peacekeeping Operations Prepared for the 10th Anniversary of the SCR 1325*. Dostopno prek: http://www.un.org/en/peacekeeping/documents/gender_sces1325_chart.pdf (10. februar 2013).

--- 2012a. *Women in Peacekeeping*. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/peacekeeping/issues/women/womeninpk.shtml> (15. februar 2013)

--- 2012b. *Gender and peacekeeping*. Dostopno prek: : <http://www.un.org/en/peacekeeping/issues/women/> (16. februar 2013)

Pešec, Mojca. 2002. Ženske v Slovenski vojski. V *Seksizem v vojaški uniformi*, ur. Ljubica Jelušič in Mojca Pešec, 138–141. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.

--- 2013. *Ženske v OS in v Slovenski vojski*. Predavanje na Fakulteti za družbene vede.

Pripadnica Slovenske vojske 1. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 4. april 2013.

Pripadnica Slovenske vojske 2. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 7. april 2013.

Pripadnica Slovenske vojske 3. 2013. Intervju z avtorico. Zagreb, 10. april 2013.

Simić, Olivera. 2010. Does the presence of women really matter? Towards combating male sexual violence in peacekeeping operations. *International Peacekeeping* 17 (2): 188–199.

Sion, Liora. 2009. Can Women Make a Difference? Female Peacekeepers in Bosnia and Kosovo. *Commonwealth & Comparative Politics* 47 (4): 476–493.

Valenius, Johanna. 2007a. *Gender mainstreaming in ESDP missions*. Paris: EU Institute for Security Studies.

--- 2007b. A few kind women: Gender essentialism and Nordic peacekeeping operations. *International Peacekeeping* 14 (4): 510–523.

Varnostni svet OZN. 2000. *Resolucija 1325. S/RES//1325/2000*. Dostopno prek: http://www.un.org/events/res_1325e.pdf (23. junij 2013).

Vuga, Janja. 2008a. Integracija načela enakosti spolov: Vloga žensk v oboroženih silah. *Slovenska vojska* 16 (11): 23–25.

--- 2008b. Vloga spola v OS : trenja ali simbioza? *Slovenska vojska* 16 (12): 31–33.

--- 2012. Medkulturno sodelovanje na večnacionalnih operacijah in misijah: delovanje Slovenske vojske. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- in Jelena Juvan. 2011. Vloga posameznikovega primarnega okolja v odnosu do vojaške organizacije: primer Slovenske vojske. *Družboslovne razprave* 27 (66): 89–109.

Youtube. 2012. *Female Engagement Teams: Women in the U.S. Marine Building Relationships in Combat Zones*. Dostopno prek: <http://www.youtube.com/watch?v=o0kLp9RkGF8> (17. februar 2013).

Zakon o delovnih razmerjih (ZDR). Ur. l. RS 42/2002 (1. januar 2003).